

La conflictivitat laboral de Santa Coloma de Gramenet entre 1968 i 1978

Lola Carrión Cazorla

QSCG02

La conflictivitat laboral de Santa Coloma de Gramenet entre 1968 i 1978

LOLA CARRIÓN CAZORLA

QuadernsSCG
Fets, llocs i persones de
Santa Coloma de Gramenet

La conflictivitat laboral de Santa Coloma de Gramenet entre 1968 i 1978

Col·lecció

Quaderns SCG. Fets, llocs i persones de Santa Coloma de Gramenet, núm. 2

Primera edició: desembre de 2025

© de l'edició

Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet

Plaça de la Vila, 1

08921 Santa Coloma de Gramenet

www.gramenet.cat

© del text: Lola Carrión Cazorla

© de les fotografies: els autors corresponents

Fotografia de la coberta

Manifestació de l'1 de maig de 1978 a Barcelona, de la secretaria de les dones de CCOO de Santa Coloma de Gramenet.

Publicada a *El Viejo Topo*, núm. 21, juny de 1978 (AHCB)

Consell editorial

Magda Clavell

Josep Cortés

Xavier Domènech

Petra Jiménez

Josep Miquel Lacasta

Joan Carles Mas

Ferran Saro

Manel Valls

José Velasco

Coordinació editorial

Museu Torre Balldovina

Correcció lingüística

Metàfrasi

Disseny i maquetació

Estudi Marta Sansa

Impressió

CPL editorial

Dipòsit legal: B 6453-2026

ISBN: 978-84-9165-750-7

Està prohibida la reproducció total o parcial del quadern per qualsevol mitjà: fotogràfic, fotocòpia, mecànic, reprogràfic, òptic, magnètic o electrònic sense l'autorització expressa i per escrit del propietari del copyright.

Ajuntament
de Santa Coloma
de Gramenet

Lluèix
Santa Coloma

MUSEU
TORRE BALLODVINA
SAVIA COL·LECCIÓ DE GRAMENET

Diputació
de Barcelona

Rememorem les lluites laborals de les dones, per memòria històrica i justícia social

Amb la publicació d'aquest segon volum de "Quaderns SCG. Fets, llocs i persones de Santa Coloma de Gramenet", la nostra ciutat fa un pas més en el compromís ferm amb la recuperació, l'estudi i la divulgació de la seva memòria col·lectiva. Aquesta publicació s'inscriu dins del Programa de Memòria Històrica i del projecte Ciutat Universitària, amb l'objectiu d'incentivar la recerca i la investigació a Santa Coloma i, alhora, fer arribar aquest coneixement a tota la ciutadania d'una manera rigorosa i accessible.

Si busquem alguns dels fets i episodis més significatius que han configurat la identitat de Santa Coloma de Gramenet, hem de traslladar-nos a la segona meitat del segle XX. És un període marcat per una forta capacitat reivindicativa de la societat colomenca, especialment durant els darrers anys del franquisme i el procés de transició democràtica. Sovint, quan evocuem aquest passat, posem l'accent en les lluites socials i veïnals vinculades a l'urbanisme, als serveis bàsics o a la dignificació dels barris. Tanmateix, no podem ni hem d'oblidar les reivindicacions laborals, que també formen part indestruïble del nostre ADN col·lectiu.

És cert que Santa Coloma no ha disposat històricament d'un teixit industrial potent, però això no va impedir que la ciutat fos escenari de reivindicacions laborals rellevants, algunes d'elles plenament integrades en el mateix teixit urbà. Lluites que, com posa de manifest aquest quadern, van ser protagonitzades sovint per dones treballadores, dones que a títol individual o col·lectiu van prendre consciència de la necessitat de defensar els seus drets i que s'hi van implicar amb una perseverança admirable. Experiències com les de Casadesport o Eurostil en són exemples clars i colpidors.

Cal destacar especialment el paper clau d'aquestes dones en un context social i polític profundament advers. L'any 1976, en plena efervescència reivindicativa, van impulsar la creació de la Secretaria de la Dona de CCOO, una de les primeres que es van constituir a Catalunya. Un fet de gran transcendència que demostra fins a quin punt Santa Coloma va ser també un espai d'avantguarda en la defensa dels drets laborals i de la igualtat.

Recordar aquestes lluites, explicar-les amb rigor i qualitat historiogràfica, és exercici acadèmic però sobretot és un deure col·lectiu i, alhora, un deute pendent amb totes aquelles persones que van contribuir, sovint des de l'anonimat, a millorar les condicions de treball i els drets laborals dels quals avui ens beneficiem com a societat. Aquestes mobilitzacions constitueixen un episodi de la nostra memòria històrica encara força desconegut, i amb aquesta publicació fem un pas decidit per donar-lo a conèixer i situar-lo en el lloc que li correspon.

En aquest sentit, vull posar en valor la figura de Lola Carrión, autora d'aquest quadern. La seva vinculació amb Santa Coloma és profunda i sostinguda en el temps. Ha treballat durant molts anys en diversos departaments de l'Ajuntament, especialment en els darrers al Museu Torre Balldovina, on ha desenvolupat una tasca imprescindible en l'àmbit de la memòria històrica, avalada per la seva formació en història contemporània. A més, des de la Universitat de Barcelona ha estudiat i aprofundit en temes directament relacionats amb la nostra ciutat, i de manera molt específica en la conflictivitat laboral. Aquest coneixement acadèmic, sumat al fet d'haver estat protagonista directa d'algunes d'aquestes mobilitzacions, li permet oferir-nos un relat viu, honest i compromès de deu anys de conflictes i lluites per unes condicions laborals dignes i justes.

Quaderns SCG és una iniciativa conjunta de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet amb Fòrum Grama i el Casal del Mestre, amb la participació activa del Museu Torre Balldovina i del programa de Ciutat Universitària, i amb el suport imprescindible de la Diputació de Barcelona. Aquesta suma d'esforços institucionals i cívics fa possible projectes com aquest, que enriqueixen el coneixement de la nostra història i reforcen el sentiment de pertinença i d'orgull de ciutat.

Amb aquest segon quadern, Santa Coloma mira al seu passat per entendre millor el present i construir el futur. Ho fem reconeixent les lluites laborals

com a part essencial de la nostra trajectòria i posant en valor, especialment, el coratge i la determinació de tantes dones que van obrir camí. Avui, amb aquesta publicació, les recordem, les expliquem i les compartim amb tota la ciutadania. És, sens dubte, un deure de memòria democràtica i acte de justícia social compartida.

Mireia González Sáez

Alcaldeessa de Santa Coloma de Gramenet

*Santa Coloma de Gramenet, d'un temps,
d'una ciutat, d'una classe*

Santa Coloma de Gramenet, conflictes laborals i lluita obrera

Sempre s'ha dit que Santa Coloma de Gramenet és una ciutat obrera, però, al mateix temps, les lluites per millorar les condicions de treball, per tenir millors salaris i major seguretat en la feina, han estat sovint molt desconegudes per gran part dels colomencs i les colomenques.

La nostra ciutat ha estat pionera en les lluites veïnals, en les lluites dels barris per aconseguir una ciutat millor i més digna. La dinàmica lluitadora de Santa Coloma és ben coneguda i reconeguda no tan sols per la ciutadania colomenca, sinó fins i tot pels barris i les ciutats veïnes.

Possiblement aquesta fama de ciutadans combatius hagi pogut tapar i no donar a conèixer el gran historial de lluites obreres, en fàbriques, tallers, empreses, etc. En definitiva lluites de classe, moltes vegades dirigides per dones, que han estat majoria en els diferents sectors productius a Santa Coloma de Gramenet al llarg de la història.

Aquest segon quadern de la col·lecció “Quaderns SCG” pensem que ajudarà a recuperar la memòria històrica de la lluita obrera colomenca.

Tenim la sort d'haver encarregat el quadern a la historiadora colomenca Lola Carrión, la qual ha sabut recollir, de forma magnífica, el món del treball a la nostra ciutat pràcticament durant un segle i mig. Sorprèn la quantitat de lluites en les diferents èpoques, des del principi, quan Santa Coloma deixa de ser un poble pagès, passant pel temps de la Segona República, els anys negres de la repressió franquista, fins a arribar a l'inici, a la dècada dels anys setanta.

Lola Carrión ha escrit el quadern de forma clara, amb entusiasme, demostrant el seu coneixement i estima per la nostra ciutat. Cal dir que ella va participar de molt jove en aquell moviment obrer, va començar a treballar amb catorze anys i de seguida es va vincular a CCOO.

Cal recordar que les lluites obreres a Santa Coloma han estat lluites solidàries, entre les mateixes empreses i fàbriques de la nostra ciutat, com ara les de Casadesport i Eurostil, i també amb les importants lluites de les fàbriques a Barcelona, com van ser les vagues de Motor Ibérica, Seat, les vagues

pels convenis (metall, construcció...), la lluita de la tèrmica del Besòs on van assassinar al company colomenc Manuel Fernández Márquez, etc.

Aquesta gran solidaritat de Santa Coloma amb les empreses i fàbriques de Barcelona va contribuir que molts dels veïns de Santa Coloma, que participaven en la lluita veïnal, al mateix temps eren lluitadors i sindicalistes a les fàbriques del metall, tèxtil, construcció, etc. de Barcelona. Aquesta doble militància ajudava a impulsar la solidaritat.

A la ciutat d'origen pagès, ciutat petita, propera a Barcelona, de lluita veïnal cal afegir Ciutat Obrera, de lluita de classe, ciutat solidària. Com diu Lola Carrión:

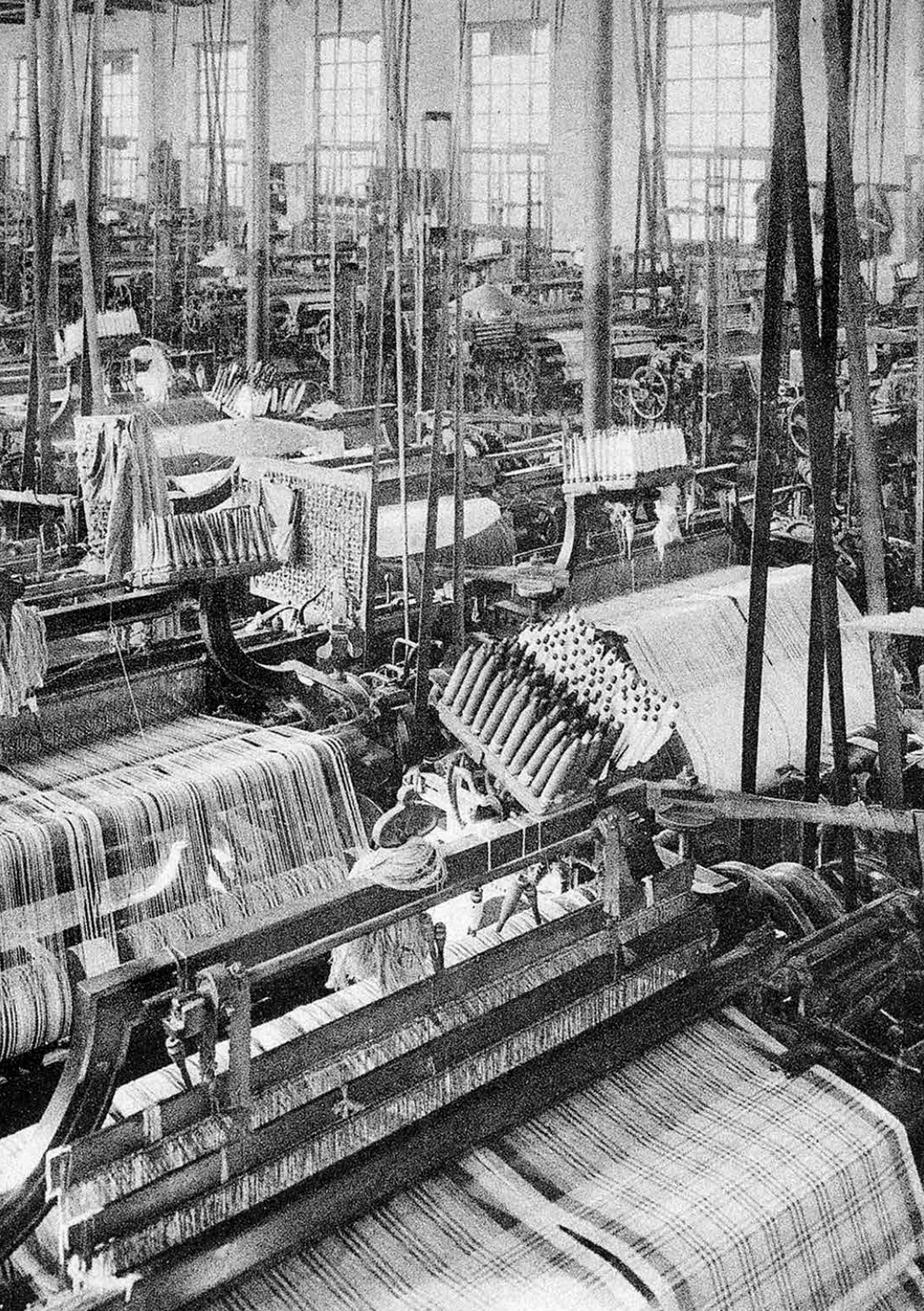
“El patrimoni industrial no només és el patrimoni físic de la fàbrica, sinó també el patrimoni de la memòria del conjunt de les persones que van treballar-hi i que van conformar juntament amb el moviment veïnal, un tot social”.

Ferran Saro

Comissió Quaderns SCG

Índex

- 11 Els inicis de la indústria a Santa Coloma de Gramenet
- 15 Segregació de la dreta del riu Besòs
- 22 Legislació i organització del Nuevo Estado. El franquisme
- 27 La immigració i les seves conseqüències
- 30 El moviment obrer
- 32 Actes de conciliació
- 42 Cens d'empreses de la ciutat de Santa Coloma de Gramenet
- 46 Eleccions sindicals del 1975 al Sindicat Vertical
- 52 Conflictivitat laboral: 1968-1978
- 95 Conclusions
- 98 Bibliografia
- 101 Entrevistats i protagonistes
- 104 Publicacions consultades
- 104 Arxius consultats
- 105 Relació de sigles

Els inicis de la indústria a Santa Coloma de Gramenet

Santa Coloma Gramenet era un poble de pagès. Les primeres notícies que hi ha sobre l'activitat industrial apareixen al Llibre de Jaume Galobardes,¹ escrit a principis de la segona meitat del segle XIX. En aquest diari consta que l'any 1857 hi havia vuit fabricants de teixits amb un total de cent vint-i-tres telers manuals. Al cap de poc temps, van començar a instal·lar màquines de Jacquard.² No hi treballava gaire gent, i bàsicament eren dones.

A l'última part del segle XIX, les fàbriques constituïen llocs de treballs complementaris per a la gent de les classes socials més desfavorides.

Es van introduir la màquina de vapor, les màquines per embastar, les de cardar cotó, les de filar i les de teixir (telers mecànics).

A finals del segle XIX el poble va començar a rebre els estiujants de la ciutat de Barcelona.

La línia de tren de Barcelona a Granollers va entrar en funcionament el 23 de juliol de 1854. Hi havia un baixador amb el nom de Santa Coloma, a la zona

¹ Ramon Sagués (dir.), *El llibre de Jaume Galobardes (1776-1863). Crònica del seu temps*.

² El teler de Jacquard utilitzava unes targetes perforades per aconseguir teixir patrons a la tela, i facilitava la feina als treballadors més inexperts.

Nau plena de telers de la fàbrica de teixits can Baró, a principis del segle XX

dreta del poble. Aquesta línia passava pel territori de Santa Coloma en un petit tram.³

La utilització de l'estació per part dels colomencs va ser molt minoritària. A principis del segle XX, però, l'estació va afavorir el desenvolupament industrial amb la instal·lació d'indústries al marge dret del riu Besòs.

La propietat de les terres del poble estava repartida entre 8 o 9 propietaris, el primer i més important dels quals va ser Ferran de Segarra.

Els primers emigrants del segle XX van ser els aragonesos, que van treballar com a picapedrers. Després de la Primera Guerra Mundial, van arribar els emigrants provinents de Múrcia. Aquest fet va provocar, doncs, un fort creixement demogràfic, ja que aquesta immigració es va integrar amb relativa facilitat al nucli de la part esquerra del poble.

A principis del segle XX, va tenir lloc la primera transformació amb la instal·lació de les primeres indústries.

Després d'aquests vestigis «industrials» com era la manufactura, el procés industrial que va començar a principis de segle a Santa Coloma de Gramenet es va donar per diversos factors:

- L'augment de la demanda d'indianes, que Sant Martí de Provençals no podia cobrir, va fer que s'importessin d'altres llocs propers, com Santa Coloma de Gramenet.
- El poble es troba 8 km al nord-est de Barcelona, al marge esquerre del riu Besòs. Es comunica amb Sant Martí de Provençals pel camí fiscal, que es troba a la riba dreta del riu i en direcció perpendicular

³ Per aprofundir en aquest tema, consulteu Josep Maria Corral, *Quan les cases barates eren a Santa Coloma de Gramenet*.

s'arriba a Sant Andreu de Palomar. Finalment, es comunica amb Montcada i Reixac i Sant Adrià de Besòs pel camí real, i amb Barcelona per un camí que passa entre petits turons.⁴

Tots aquests factors conformaven un conjunt d'elements afavoridors perquè els empresaris industrials instal·lessin les seves indústries a Santa Coloma de Gramenet.

A la dreta del poble s'hi van instal·lar les empreses de Miquel i Costas & Miquel, d'Ignasi Sala i Messeguer i d'Enric Sanchís i Ros.

La fàbrica de paper de fumar Miquel i Costas & Miquel, procedent de Capellades, encara avui està situada on s'ubica el nus de la Trinitat. La data d'instal·lació no està clara, hi ha tres dates: 1902, 1907 i 1915. La data més aproximada és la del 1907, com consta al padró municipal, tot i que no surt a la contribució industrial fins al 1914. Com era habitual, no es donaven d'alta —ho tornarem a trobar a les dècades del 1960 i del 1970— i no pagaven els impostos corresponents.

Ignasi Sala i Messeguer es va instal·lar a la dreta del riu el 1905, i el 1921 tenia 114 treballadors. La fàbrica es dedicava al tèxtil; concretament, a aprestar i assecar teles de fil de cotó. Es va traslladar des del Poblenuu.

La química d'Enric Sanchís i Ros es va dedicar en un primer moment al sulfat de carbó, a produir tintes i colorants i, amb posterioritat, a les laques, especialment útils per al calçat. Tal com passa amb la fàbrica Miquel i Costas & Miquel, hi ha dades que la situen el 1904, però no es va donar d'alta fins al 1907.

⁴ Rafael García Heredero, «El desenvolupament industrial a Santa Coloma. Una aproximació».

A l'esquerra del poble s'hi van instal·lar algunes empreses, com Can Baró, del 1902 i dedicada al tèxtil. Provenia de Sant Feliu de Codines i va tancar el 1963. Va facilitar l'accés de les dones a les fàbriques, i va arribar a tenir 500 treballadores durant la Primera Guerra Mundial.

Can Xiquet, que és de les més antigues —del 1860—, tenia de 10 a 15 telers i estava ubicada al centre de la vila.

A principis de segle s'hi van instal·lar altres fàbriques per adobar la pell (1917), que es van situar als afores del poble, propietat de Cò Borrell, i la fàbrica de sedes Toribios (tèxtil) que, més a prop de la població, estava allunyada del riu.

El procés d'industrialització va ser tardà i lent.

L'evolució de les indústries des de principis del segle xx fins al 1936 va ser constant, tal com indiquen les matrícules industrials a la població. Entre el 1912 i el 1921, però, va fluctuar a causa de la Primera Guerra Mundial.

Els sectors de producció a Santa Coloma de Gramenet eren, fonamentalment, el tèxtil, el paper, la pell i el químic.

José Berruezo, cenetista i alcalde del municipi durant la Segona República, escrigué: «las pocas industrias que existían, particularmente de tejidos, como era Can Baró, preferían admitir para su funcionamiento productivo a las hijas de los campesinos, manos de obra tranquila y poco inclinadas a las exigencias de las obreras de Barcelona que se declaraban en huelga(...)».⁵

⁵ José Berruezo, *Por el sendero de mis recuerdos (1920-1939)*.

Segregació de la dreta del riu Besòs

Entre el 1898 i el 1921 Barcelona es va annexionar els seus pobles limítrofs, com van ser Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar, Sarrià o Gràcia. La intenció de l'Ajuntament de Barcelona era establir el perímetre del seu terme municipal al riu Besòs. Per aquesta raó, va annexionar les parts dretes del riu de les poblacions de Sant Adrià de Besòs i de Santa Coloma de Gramenet.

El fet que des de finals del segle XIX l'Ajuntament de Barcelona tingués com a objectiu annexar la part dreta del riu Besòs va implicar que no tingués cap problema a plantejar-se la construcció de les cases barates a la zona de Santa Coloma de manera unilateral, ja que donava per fet que aquestes terres acabarien formant part del seu territori.

Durant la dictadura de Primo de Rivera el 1929 va tenir lloc l'Exposició Universal a la ciutat de Barcelona, i l'Ajuntament de la ciutat volia desallotjar la població immigrant que vivia a les barraques de la muntanya de Montjuïc. Per portar a terme el seu objectiu, va crear el Patronato de la Habitación el 1927, presidit pel governador civil i la vicepresidència de l'alcalde. El Patronato es va encarregar de construir les cases barates a Santa Coloma, amb l'objectiu de traslladar-hi la gent immigrant que vivia a les barraques de Montjuïc i en altres zones de Barcelona.

Es van construir quatre grups de cases, el segon i el tercer grup dels quals a la part dreta del poble de Santa Coloma, a l'anomenat polígon número 7, i es van crear, així, les barriades anomenades Milans del Bosch i Baró de Viver.

L'Ajuntament de Barcelona ho va fer de manera unilateral, sense cap tipus de negociació i, per tant, sense l'autorització de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.

Les migracions de la dècada del 1920 van provocar que el poble experimentés un creixement demogràfic important. El 1920 tenia 2.728 habitants i el 1923 es va arribar als 5.789, i segons el Cens del 1930 el 1929 va arribar als 12.930 habitants. És a dir, en una dècada la població del poble gairebé es va quintuplicar. La població que es va instal·lar a les cases barates va suposar un increment del 223,35 %.

La situació del poble era molt complicada, ja que l'increment de la població desbordava la capacitat de gestionar les noves necessitats creades per la nova situació.

Cal tenir en compte que les cases barates es van construir sense serveis ni canalitzacions, entre altres mancances.

La dictadura de Primo de Ribera va donar lloc a la «Dictablanda», de Dámaso Berenguer, i aquesta a l'esclat de la Segona República el 14 d'abril de 1931.

Des dels inicis, la difícil comunicació física entre els dos nuclis separats pel riu és una de les coses que van influir en el fet que la població del nucli central del poble no tingués lligams amb la gent que s'havia instal·lat a la part dreta del riu. Sociològicament eren molt diferents, i la població immigrant —amb

un nivell econòmic molt baix— de vegades patia marginalitat. La crisi econòmica de principis de la dècada del 1930 va dur a l'atur bona part de la gent, però alhora hi havia un alt grau de compromís polític, sobretot de caire anarquista. Aquesta situació va provocar un rebuig dels sectors de la població de la part esquerra del poble. En aquesta zona el perfil dels habitants era molt diferent: petits comerciants, petits propietaris de terres, majoritàriament catalans, i políticament d'Esquerra Republicana i de la Lliga. Al poble, doncs, la immigració de principis de segle es va integrar a les feines del camp, a les fàbriques i als serveis domèstics.

L'Ajuntament republicà intentava evitar la ruïna del poble. Davant de l'impossibilitat d'exercir l'oposició durant la dictadura de Primo de Rivera, la nova situació democràtica va proporcionar un altre context per exercir i reclamar els seus drets. L'Ajuntament republicà de Santa Coloma va aprovar al ple municipal de l'1 de juliol de 1931⁶ la creació d'una comissió per «fer les gestions necessàries (...), demanar que respectant la personalitat d'aquest Municipi (...) s'exigeixi al Patronat de l'Habitació pagar els arbitris d'edificació que li corresponien (...), ja que va abusar de la seva supremacia en aquells temps, que la beneficència i socors als obrers dels dits grups (2on i 3er) corri a càrrec del Municipi de Barcelona iniciador de l'agrupament dels seus veïns pobres, ja que això no està a les nostres possibilitats, ni va ésser demanada l'autorització, que segurament no hauria sigut concedida sense pactar condicions». L'Ajuntament de Barcelona no va respondre a les reclamacions de l'Ajuntament republicà colomenc.

El cop d'estat del 18 de juliol de 1936 va triomfar l'1 d'abril de 1939 amb l'acabament de la guerra i

⁶ Arxiu Municipal de Santa Coloma de Gramenet. Actes del Ple.

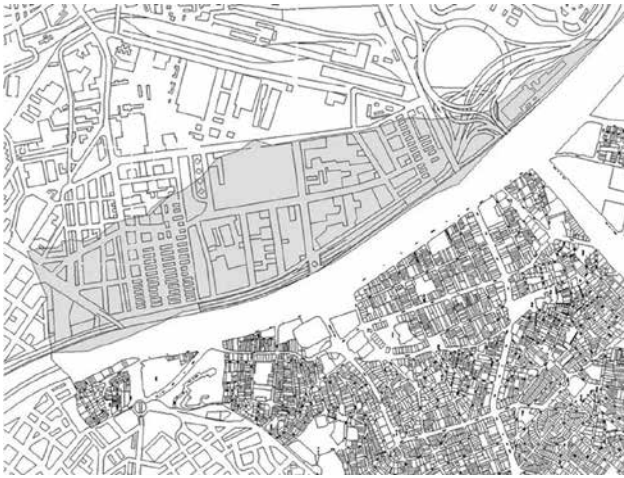
la instauració d'una dictadura duríssima, venjativa i sagnant on l'aniquilació de l'adversari va ser el seu objectiu principal, i es va aplicar el terror indiscriminat contra la població vençuda.

En arribar la Guerra Civil, els obrers de les cases barates, joves, combatius i majoritàriament anarquistes, es van sumar a la defensa de la República. Els anarquistes van tenir força a Santa Coloma durant la guerra. José Berruezo, alcalde anarquista el 1937, ens parla a les seves memòries de la seva simpatia pels habitants de les cases barates, ja que havien donat una base social i força combativa al sindicalisme de la CNT, cosa que havia estat molt difícil abans de l'arribada d'aquests obrers.

Tanmateix, alguns regidors van fer seu el malestar de la gent influent del poble que consideraven que els excessos que s'estaven produint eren causats pels nous veïns de la part dreta del riu. Per tant, enmig de la guerra, el 1938, l'Ajuntament republicà va arribar a plantejar-se la segregació d'aquesta part del poble a favor de Barcelona.

Acabada la guerra, es va crear una comissió gestora per gestionar l'Ajuntament. En el seu paper d'informació i depuració política, feia constar en un informe dirigit al cap de la Policia de Barcelona que la zona de les cases barates era perillosa a nivell polític.

L'1 de gener del 1945 l'Ajuntament de Santa Coloma va cedir 98,8865 ha de sòl —el 12,29 % del seu territori— a canvi de 300.000 pessetes, que era gairebé la quantitat de deute que tenia a finals del 1940, consistent en 304.298,74 pessetes. La part segregada va ser la part dreta del riu Besòs, on es concentraven, entre d'altres, tres de les quatre fàbriques més importants que tenia el poble en aquell moment.

Plànol actual on s'assenyala la zona annexionada a Barcelona (Plànol de la Ciutat, Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet)

Les conseqüències no van ser només econòmiques: l'any 1945 la població que vivia a les barriades anomenades Milans del Bosch i Baró de Viver era de 9.246 persones, de manera que Santa Coloma va perdre d'una sola tacada més del 50 % de la població, que abans de la segregació era de 17.235 habitants.

Barcelona, per la seva banda, va guanyar l'àrea industrial de Santa Coloma, la zona segregada anomenada polígon número 7. Com s'acaba d'esmentar, tres de les quatre empreses més importants que hi havia en aquells moments al poble de Santa Coloma pertanyien a aquesta zona.

El 1944 la fàbrica Miquel i Costas & Miquel tenia 340 treballadors. L'any 1991 aquesta empresa era la quinzena empresa espanyola del sector del paper i el cartó. Avui la fàbrica encara funciona.

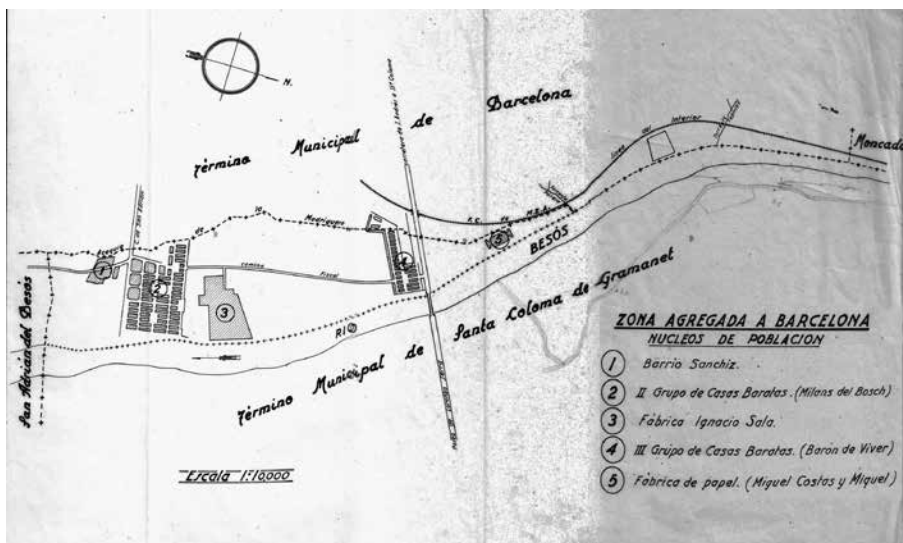
La fàbrica tèxtil d'Ignasi Sala i Messeguer, coneguda popularment com a Can Sala, tenia 248 treballadors el 1944. La crisi de finals de la dècada del 1970

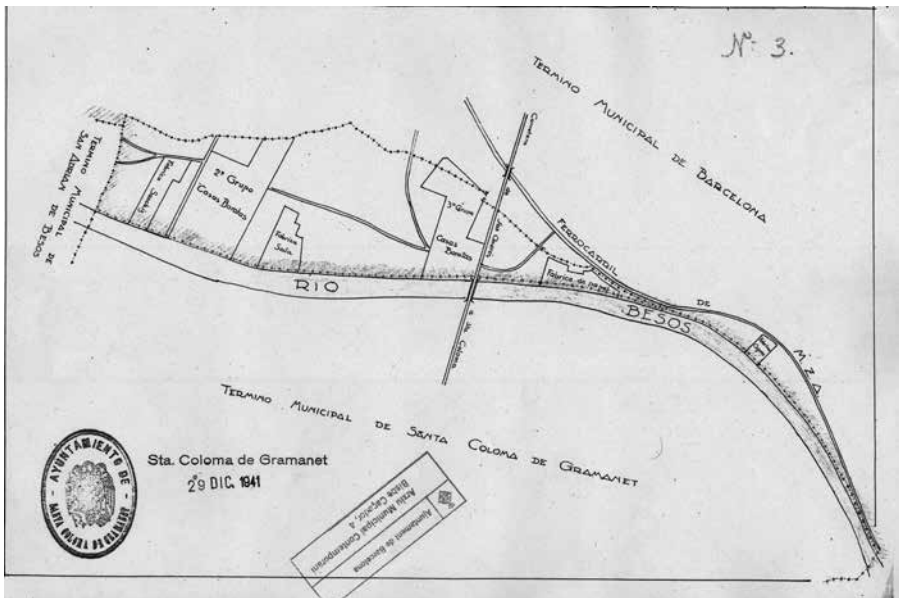
i el 1980 va afectar l'empresa, que va obtenir suport financer de tres entitats bancàries, totes vinculades a Rumasa (Ruiz Mateos S.A.). El 1983 el govern de Madrid va decretar l'expropiació de Rumasa. Aquesta iniciativa anava dirigida al sanejament econòmic, amb una reversió posterior al sector privat. Totes les accions de l'empresa van passar legalment a l'Estat en data de 13 de desembre de 1983. Can Sala es va vendre el 1985 a Levantina Almacenes, S.A., i a partir d'aquell moment l'empresa va viure una lenta agonia fins a l'agost del 1990, que va tancar definitivament.

La química d'Enric Sanchís i Ros es va dedicar en un primer moment al sulfat de carbó i, posteriorment, a les laques, especialment útils per al calçat. Durant la Guerra Civil, però, es va utilitzar com a fàbrica d'armament.

Plànol de la zona segregada amb dades de nuclis de població i empreses (AMSCG)

En una relació signada per l'alcalde i el secretari de l'Ajuntament del 30 de desembre de 1944, consten

15 empreses al polígon número 7, entre les quals Hilaturas Fabra i Coats. Es disposa només de les dades dels treballadors de dues de les empreses del marge dret del riu.

Plànol dels termes municipals (AMCB)

Què hauria estat de Santa Coloma si l'Ajuntament franquista no hagués venut part del poble i hagués lluitat per la seva integritat territorial com ho va fer Sant Adrià de Besòs?

Aquesta zona industrial hauria estat el futur del poble, hauria generat uns ingressos nets que segur que haurien sanejat les finances municipals en el futur.

Legislació i organització del Nuevo Estado. El franquisme

El franquisme va comportar un canvi radical per al moviment obrer a Espanya. Durant la Guerra Civil els franquistes van anar establint les bases d'un «Nuevo Orden», que estava basat en la violència extrema. En paraules del general Emilio Mola, militar «director» de la conspiració del cop d'estat de juliol del 1936: «la acción ha de ser en extremo violenta contra el enemigo».⁷

El Nuevo Orden va destruir les institucions democràtiques de la Segona República Espanyola i va establir noves normes i lleis repressives, com la il·legalització dels partits polítics, els sindicats i les associacions democràtiques.

Franco va concentrar tot el poder a les seves mans i es va convertir en «Jefe del Gobierno y del Estado», amb potestat d'aprovar normes jurídiques.

Va crear el Partido Único, de naturalesa falangista i feixista, la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista —la FET y de las JONS. Al mateix temps, va aprovar un decret per formar la Central Nacional Sindicalista (CNS), embrió de la futura Organización Sindical Española (OSE).

⁷ Emilio Mola en la «Instrucción Reservada número 1», en un bàndol del 19 de juliol de 1936.

El programa falangista proclamava que «Nuestro Estado será un instrumento totalitario al Servicio de la integridad patria. Todos los españoles participarán en él a través de su función familiar, municipal y sindical. Nadie participará a través de los partidos políticos».⁸ En aquest programa hi explicava l'alternativa socioeconòmica: «Concebimos España, en lo económico, como un gigantesco sindicato de productores. Organizaremos corporativamente a la sociedad española mediante un sistema de sindicatos verticales por ramas de producción, al servicio de la integridad económica nacional», i afegia: «Nuestro régimen hará radicalmente imposible la lucha de clases, por cuanto todos los que cooperan a la producción constituyen en él una totalidad orgánica».⁹

El gener del 1938 es va formar el primer govern de l'Espanya Nacional, i es va crear el Ministeri de Organització i Acció Sindical. Dos mesos després, es va promulgar el Fuero del Trabajo, la primera llei fonamental del règim franquista, que establia el nou estat com a nacional sindicalista.

El Fuero del Trabajo va marcar les bases de la nova Organització Sindical. El sindicat es definia com a instrument de l'Estat per dur a terme la política econòmica.

Finalitzada la Guerra Civil, el 1940 es va promulgar la Ley de Unidad Sindical i la Ley de Bases de la Organización Sindical i es va definir l'organització i configuració de l'OSE. El 1942 es va establir l'afiliació obligatòria de tots els productors a l'organització sindical, empresaris, tècnics i treballadors.

⁸ Carme Molinero i Pere Ysàs, *Productores disciplinados i minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*.

⁹ *Los 27 puntos de la Falange*, Madrid.

Es va establir com a únic sindicat depenent del partit únic la Organización Sindical de la FET y de las JONS. L'organització sindical estava subordinada al partit únic.

Els treballadors estaven subordinats als patrons dins del sindicat; per tant, no tenien dret a intervenir en els seus organismes. L'OSE negava la lluita de classes i, segons l'article 16 de la Ley de Bases, la seva funció principal era «establecer la disciplina social de los productores».

La legislació laboral franquista va destacar pel seu caràcter regressiu, sobretot pel que fa a les normes referents a la dona treballadora. Aquestes normes establien que la dona s'havia d'alliberar del taller i de la fàbrica per dedicar-se a la llar. Es va establir la necessitat de l'autorització marital perquè la dona pogués treballar. Així mateix, es determinava que les dones havien d'abandonar la feina en casar-se, i s'establia una indemnització encoberta en forma de dot.

A la dècada del 1950 van incrementar les lluites i els conflictes laborals arreu del país. Va ser el ressorgiment de la lluita dels treballadors en el nou marc de les relacions laborals.

L'augment dels conflictes laborals arreu del país va posar de manifest, doncs, que la legislació laboral franquista era ineficient per mantenir els salaris baixos en un context d'increment dels conflictes laborals. Com a conseqüència, a finals del 1950, el règim franquista va establir un nou marc legislatiu, que va consistir en l'aprovació de la Ley de Convenios Colectivos el 1958. Aquesta llei tenia dos objectius: en primer lloc, tornar la capacitat de negociació de les condicions laborals —tot i que parcialment—; i en segon lloc, establir els mecanismes d'estimulació i

creixement econòmic a través de l'increment de la productivitat.

Aquesta llei va comportar que els salaris i les condicions laborals es poguessin negociar entre els empresaris i els treballadors per cada ram de producció.

Al preàmbul de la llei s'afirmava que «bajo el signo de la productividad ocurre que también se está operando una renovación industrial trascendente (...)».¹⁰

A les dècades del 1960 i 1970 l'Organización Sindical Española (OSE) no va poder continuar amb el paper assignat pel Nuevo Estado, sobretot perquè la progressiva lluita i l'organització obrera ho va fer inviable. Va continuar suplantant els sindicats representatius —democràtics— i va actuar com a controlador dels treballadors.

José Solís Ruiz va ser nomenat delegat nacional de sindicats el 1951, ministre general del movimiento el 1957 i ministre de treball el 1975.

Solís Ruiz es va encarregar d'establir un nou marc de relacions laborals. Intentava combinar dos objectius: mantenir la funció política de l'OSE sota el control del Movimiento (el partit únic), i ampliar la presència dels representants dels treballadors. Tanmateix, aquest fet va suposar donar joc als sectors obrers no vinculats al règim, que les Comissions Obreres van aprofitar per aconseguir millores per als treballadors.

Per primera vegada es van convocar eleccions sindicals el 1966 a la CNS, en un intent de consens obrer.

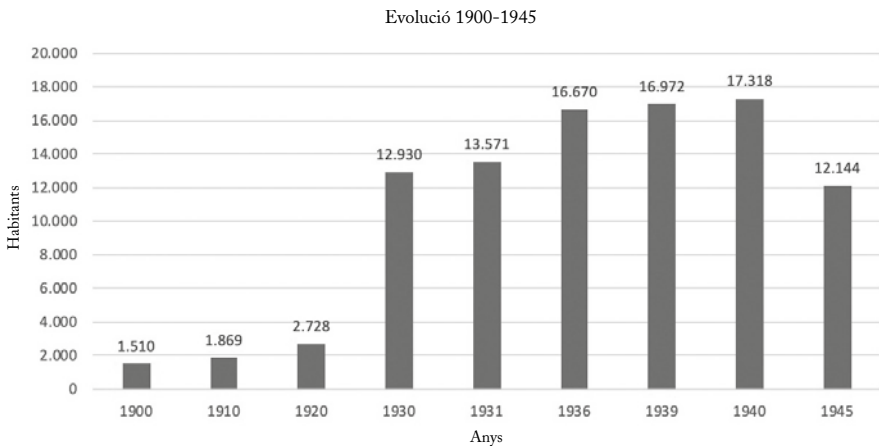
¹⁰ Ley de Convenios Colectivos Sindicales, del 24 d'abril de 1958.

La participació en les eleccions sindicals va ser molt alta. Paral·lelament, el moviment obrer clandestí havia decidit impulsar la presentació dels seus militants i d'altres treballadors no vinculats al verticalisme. Va ser un èxit per part de les candidatures opositores.

Aquesta situació va fer veure als dirigents sindicals del règim que no podrien controlar la situació. El Tribunal Suprem va declarar il·legals les Comissions Obreres i a partir d'aquell moment es va prescindir de qualsevol proposta aperturista. Per por de caure en la mateixa situació, no es van convocar les eleccions sindicals del 1969 i es van fer el 1971.

La immigració i les seves conseqüències

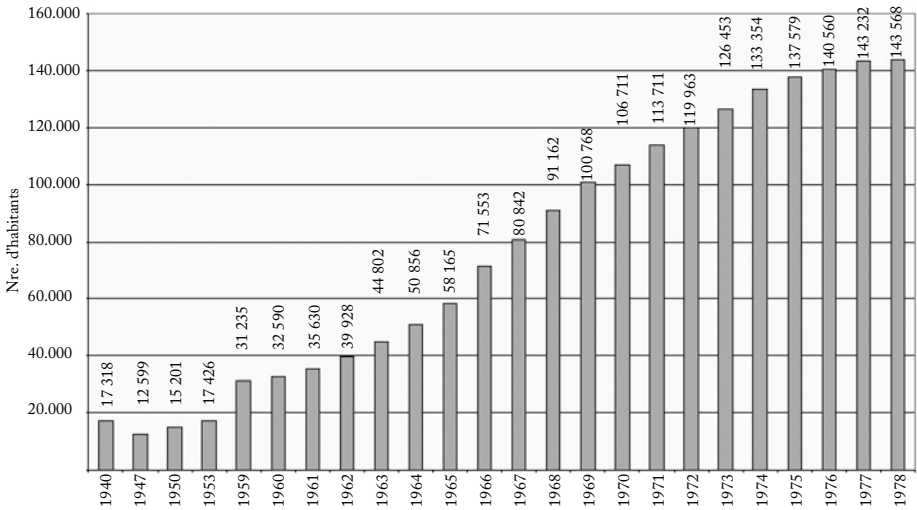
Entre el 1900 i el 1940 la població a Santa Coloma va evolucionar amb els primers immigrants del segle i amb l'arribada posterior de població a causa de la creació de les anomenades cases barates a la dreta del poble —que va comportar un creixement important—, habitants que es van perdre amb la segregació de la part dreta del riu a Barcelona.

L'evolució demogràfica¹¹ a Santa Coloma deixa molt clar que l'arribada forta dels immigrants va començar a la dècada del 1960 (32.590 habitants), amb un creixement que l'any 1970 va arribar als 106.711 habitants; és a dir, en una dècada l'incre-

Gràfic 1. Evolució de la població de Santa Coloma de Gramenet entre els anys 1900 i 1945

¹¹ Institut Nacional d'Estadística. També s'han contrastat amb les dades facilitades per l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.

Gràfic 2. Evolució demogràfica de Santa Coloma

ment va ser del 327,43 %. Si tenim en compte que el 1953 Santa Coloma tenia 17.426 habitants i el 1970 106.711, l'increment va ser del 612,36 % de la població.

La població total va incrementar cap a la uniformitat social, perquè les característiques d'aquesta població immigrada feien augmentar el percentatge dels obrers immigrants.

El nombre de llars el 1970 era de 26.665 i el percentatge entre homes i dones era molt similar. El nombre d'homes era una mica més alt a causa, possiblement, del fet que el procés d'immigració moltes vegades el feia primer l'home, per buscar feina, i després venia la família a instal·lar-s'hi. La població activa local l'any 1970 era de 46.000 treballadors.¹²

¹² M. José Olivé Pérez, *La génesis del conflicto urbano en Santa Coloma de Gramenet*.

Al Cens del 1975¹³ la població activa era de 51.360, d'una població total de 137.579 habitants, segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística i les proporcionades per l'Ajuntament. En canvi, segons les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya sobre el 1975, hi havia 136.963 habitants.

L'evolució de la població ens permet fer una anàlisi dels nivells de mancances, que generaven contradiccions i van portar a les reivindicacions contra els que es van conformar cap a una ciutat, i que a la Transició lluitaria amb consciència de classe per crear la seva nova identitat pròpia de classe i ciutat.

Santa Coloma de Gramenet va rebre una onada forta d'immigració als anys seixanta del segle passat. Com a ciutat, va configurar el model econòmic que impulsava el franquisme durant aquesta dècada. Les immobiliàries, amb el suport del mateix Ajuntament, van crear una ciutat caòtica sense cap tipus de serveis.

La població total va incrementar cap a la uniformitat social, ja que la població immigrada va fer augmentar el percentatge d'obriers.

¹³ Font elaborada pel Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya. Vegeu Institut d'Estadística de Catalunya (IEC) i Padró Municipal de 1975 de Santa Coloma de Gramenet.

El moviment obrer

Des de l'inici de la dècada del 1960 la conflictivitat laboral es manifestava amb força a la societat espanyola. La majoria dels conflictes tenien el seu origen en reivindicacions laborals, relacionades amb el desenvolupament econòmic.

Tal com hem vist abans, el règim franquista va reformar les lleis laborals i sindicals.

L'aprovació el 1958 de la Llei de convenis col·lectius va iniciar una nova etapa en la política laboral i en les relacions laborals del franquisme, així com en el paper de l'OSE.

La nova llei establia que el marc de negociació era el dels representants dels empresaris i dels treballadors dins de la mateixa OSE. No cal incidir en el fet que les posicions eren totalment desiguals per a totes dues parts dins del Sindicat Vertical.

La llei establia períodes pel que fa a la durada i la renovació dels acords. Per als treballadors, va possibilitar poder concretar les seves peticions, així com poder pressionar per obtenir-les.

El nou decret 2 354/1962, de 20 de setembre, sobre conflictes col·lectius responia a la necessitat de regular els procediments de les reclamacions i reivindicacions col·lectives dels treballadors, però sempre dins la legalitat de les institucions franquistes.

Aquest nou decret establia els procediments de formalització, conciliació i arbitratge de les relacions col·lectives del treball. La nova norma es limitava a establir uns procediments per resoldre els pro-

bles de grups de treballadors, primer a l'OSE, que havia de buscar la conciliació i la resolució del cas entre les parts o la delegació de treball i, si no s'aconseguia, mitjançant la Magistratura de Treball, que era qui tenia l'última paraula.¹⁴

La resta de normatives que es van aprovar en aquests anys són menors i tampoc no van atorgar més drets als treballadors, com el Decret de 2 de juny de 1966, que establia una garantia per als càrrecs sindicals; és a dir, que les empreses estaven obligades a obrir un expedient previ a l'acomiadament dels representants dels treballadors.

Aquesta norma no va servir, perquè les empreses aplicaven la consideració d'il·legalitat de les vagues i consideraven els càrrecs sindicals màxims responsables dels conflictes, ja que al final la jurisprudència establia «que no es necesaria la instrucción de expediente con propuesta de despido, aunque se trate de productor que ostente la cualidad de Enlace Sindical, Jurado de Empresa u otro Similar (...) porque basta con que la Empresa, haciendo uso de la facultad rescisoria del art. 93 del Procedimiento Laboral de 1963... comunique por escrito al trabajador el despido (...)».¹⁵

Com es pot comprovar, els tràmits eren lents i interminables, cosa que provocava en gran mesura que els treballadors continuessin tractant els conflictes laborals fora del procediment establert o, moltes vegades, paral·lelament en totes dues bandes, ja que dins del sistema perdien la seva possibilitat de presió.

¹⁴ Pere Ysàs, *Disidencia y subversión. La lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*.

¹⁵ Carme Molinero i Pere Ysàs, *Productores disciplinados i minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*.

Actes de conciliació¹⁶

Els actes de conciliació són una font summament important que aporta dades d'aquests anys per saber i poder valorar el que passava: l'evolució, el tipus de conflicte, a quin sector de la producció pertanyia i on vivien aquests treballadors, entre altres dades. Les caixes relatives del 1972 al 1976 van ser una font insubstituïble per aprofundir en els diferents conflictes laborals. La caixa de l'any 1971 no constava a l'arxiu, però una font oral que treballava aquell any a la CNS manté que ja feia actes de conciliació: «(...) Entro a trabajar a la CNS el 1 de junio de 1971 en Santa Coloma de Gramenet, que entonces estaba en la calle San Carlos, se les daba a las personas mayores tickets de la rama agraria para cobrar durante todo el año. Allí estaba el Secretario, había abogados, un funcionario de ordenanza, y otro auxiliar administrativo, no sé decirte desde cuando funcionaba, yo desde el año 1971 ya hacía Actos de Conciliación allí, en la calle San Carlos, luego se llevaban a la Comarcal de Badalona. Nos trasladamos a la Rambla San Sebastián no sé si a finales de 1972 o principios de 1973, no me acuerdo bien (...)»¹⁷

El motiu de la «reclamación de cantidades» pot ser confús, ja que estan relacionades als acomiadaments, així com a la incapacitat laboral transitòria, és a dir, que no es pagava el treballador quan estava de baixa per malaltia.

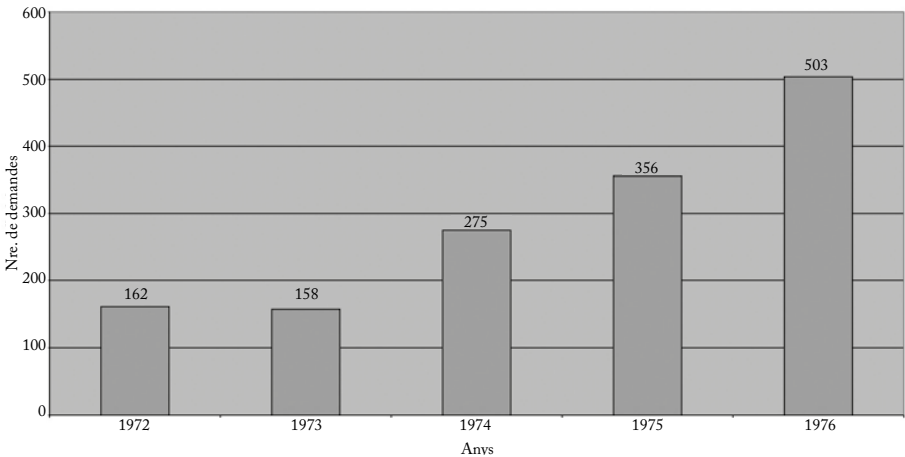
¹⁶ Arxiu de Cervera.

¹⁷ Entrevista a Maite Garcia, treballadora del Sindicat Vertical des de l'any 1971.

Actes de conciliació	Any
162	1972
158	1973
275	1974
356	1975
503	1976
1.454	

Quadre 1. Actes de conciliació entre el 1972 i el 1976

En aquests cinc anys consten 1.454 expedients d'actes de conciliació a Santa Coloma de Gramenet.

Gràfic 3. Evolució de la conflictivitat laboral a través dels actes de conciliació

Any	Sectors
1972	19
1973	16
1974	17
1975	19
1976	19

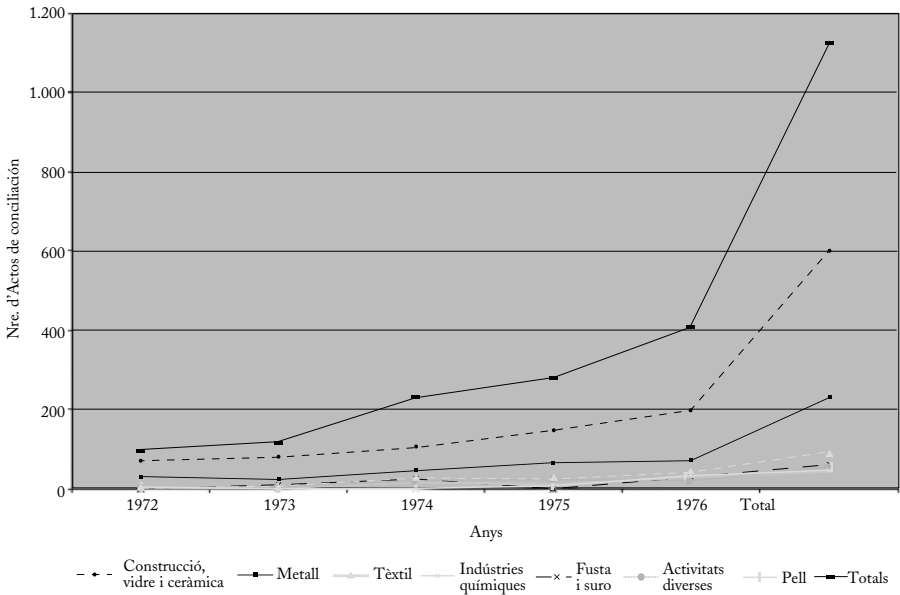
Quadre 2. Actes de conciliació dels sectors de producció per any

Quant al nombre de sectors, tot i que al llarg dels anys varien, es manté constant. Els sectors més significatius pel que fa les demandes són set: la construcció, el metall —que té una presència significativa en tots els anys—, la fusta i el suro, el tèxtil, el cuir, activitats diverses i la indústria química. A partir del 1975, hi ha l'ensenyament i altres sectors més minoritaris, com l'alimentació, l'hostaleria, el paper i les arts gràfiques, els transports i les comunicacions, els combustibles, la ramaderia —que només apareix el 1972—, les activitats sanitàries, etc., com podem comprovar al quadre i al gràfic següents.

Sector	1972	1973	1974	1975	1976	Total
Construcció vidre i ceràmica	70	79	104	149	197	599
Metall	26	24	44	63	71	228
Tèxtil	8	8	27	22	43	108
Indústries químiques	5	5	7	15	34	66
Fusta i suro	8	11	23	7	26	75
Activitats diverses	6	8	14	18	17	63
Cuir	2	2	16	11	18	49
Altres	38	23	38	45	63	207
Totals	163	160	273	330	469	1.395

Quadre 3. Nombre d'expedients per sector de producció per any

Els motius d'aquests actes de conciliació són els acomiadaments, les reclamacions de quantitats i sancions, pels quals els treballadors interposen un expedient, a més dels actes de conciliació que obre la CNS a instància de la Magistratura de Treball. Això reflecteix un grau de consciència sindical prèvia per part dels treballadors que escollien aquesta via de reclamació.

Pel que fa a les dades analitzades, es pot observar que els motius principals són tres. En primer lloc, destaca amb un 80 % l'acomiadament, amb 1.115 expedients; en segon lloc, la reclamació de quantitats amb un 15 % i amb un total de 210 expedients i, en tercer lloc, les sancions, amb un 5 % i 64 expedients.

Els expedients eren individuals i col·lectius, ja que en molts casos el conflicte d'un expedient afectava 5, 10, 23, 72 o 162 persones, per la qual cosa no es pot establir un paral·lelisme entre nombre d'expedients i treballadors.

Gràfic 4. Evolució dels actes de conciliació presentats pels sectors de producció principals entre el 1972 i el 1976

Quadre 4.
Desglossament dels
resultats dels expedients
per acomiadament

Concepte	Nre.	%
Indemnització	671	60,18
Readmissió	26	2,33
No compareixença	183	16,41
Van a la Magistratura	132	11,84
Desistit	41	3,68
Acord mutu	4	0,36
No conciliat	58	5,20

Com podem observar, la readmissió no era la solució als conflictes que escollien els empresaris, ja que només ho feia el 2,33 %. És significatiu que, després de fer la demanda per acomiadament, un 16,41 % no compareixien. Entre els que no arribaven a cap acord hi havia els no conciliats, amb un 5,20 % que no feien res o almenys no constava a l'acta, i els que anaven a la Magistratura, amb un 11,84 %. Entre tots dos signifiquen el 17,04 %.

El que era gairebé inexistent era el mutu acord, amb un 0,36 %. Els qui en desistien representaven el 3,68 %. Els acomiadats que arribaven a acords amb una indemnització en el mateix acte de conciliació representaven el percentatge més alt, amb un 60,18 %.

Quadre 5. Nombre
d'expedients per
incoació

Concepte	Nre.
Acomiadaments	1.115
Quantitats	210
Sancions	64
Venen de la Magistratura	119

Pel que fa a les dades del quadre anterior, el concepte «venen de la Magistratura» representava aquells treballadors que tenien una consciència molt clara del

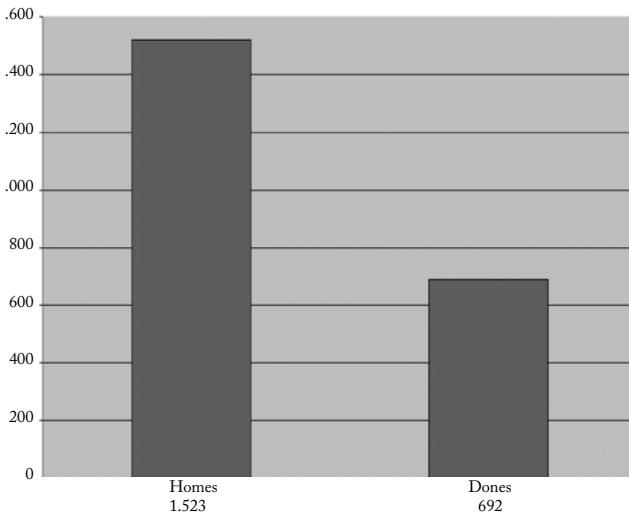
que feien, estaven organitzats clandestinament i sabien que els tornarien a la CNS de la seva localitat.

Santa Coloma en aquell moment era una ciutat en expansió constructiva i a mesura que passaven els anys el pes dels acomiadaments es podia deure en bona part a aquest motiu.

Concepte	1972	1973	1974	1975	1976
Total d'acomiadaments	138	117	245	264	351
Acomiadaments en la construcció	65	55	96	123	96
% d'acomiadaments en la construcció	47,10 %	47,01 %	39,18 %	46,59 %	27,35 %

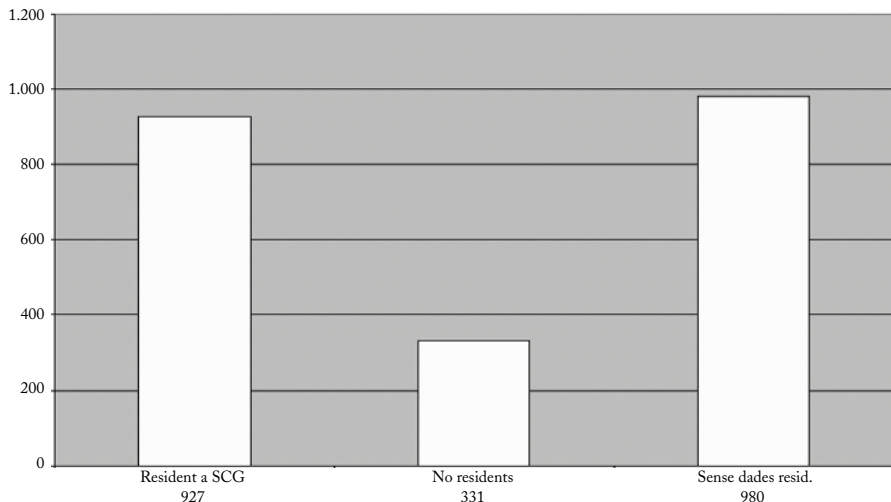
Com es pot comprovar, l'any 1976 hi ha el percentatge més baix d'acomiadaments en el sector de la construcció, i alhora és l'any en què, en total, es produeixen més acomiadaments i més conflictivitat laboral i sindical a la ciutat.

Quadre 6. Percentatge d'acomiadats del sector de la construcció respecte del total

Gràfic 5. Distribució dels treballadors que consten als expedients per sexe

Com queda palès al gràfic anterior, els homes representen més del doble que les dones; fet que es deu al percentatge més alt d'expedients en el sector de la construcció, on pràcticament són tots homes, respecte de la resta de sectors.

Gràfic 6. Distribució dels treballadors per lloc de residència

Pel que fa al lloc de residència, hi ha població de fora de la ciutat que es trasllada a treballar a Santa Coloma. L'explicació del nombre tan elevat de treballadors sense dades és que hi ha molts expedients on no consta la residència, però sobretot el motiu fonamental és que són expedients que podrien anomenar-se col·lectius, ja que hi ha un o dos treballadors dels quals es tenen les dades, però que ho fan en representació de x treballadors.

L'expedient 64 de l'any 1972 el deriva la Magistratura del Treball i fa referència a l'acomiadament de sis mestres que, segons consta a la demanda, «mientras impartían normalmente sus clases, con la presencia de dos números de la Guardia Municipal (...) los cuales nos manifestaron que, (...) iban a proceder

a la clausura (...) dada la ausencia de la propietaria (...)». El resultat a la CNS és la no compareixença de cap de les dues parts; per tant, és de suposar que els treballadors han de tornar una altra vegada a la Magistratura. Vegem diferents casos: l'expedient 272 de l'any 1974 és del sector de la construcció i s'arriba a la conciliació amb una indemnització —en el sector de la construcció la gran majoria arriba a una conciliació amb indemnització. Hi ha un expedient important aquest mateix any amb 162 acomiadats, que és el cas de Casadesport. Arriba a la CNS des de la Magistratura, i a l'expedient consta el resultat final: finalment van ser acomiadats i indemnitzats. L'expedient 412 de l'any 1975, del sector de la construcció, va ser una de les excepcions, ja que no es va arribar a la conciliació; mentre que l'expedient, del sector de l'ensenyament, va resultar en una sanció i el va derivar la Magistratura. Els expedients de l'any 1976 són més significatius: el 148, del sector del metall, l'interposen 24 treballadors a l'empresa Dyamar per reclamació de quantitats; l'expedient 203 és del sector del tèxtil a l'empresa Casademont per part de 73 treballadores, i també per reclamació de quantitats, i l'expedient 220 es fa a l'empresa Lowry's i són 81 treballadores les qui demanen la readmissió i els salaris de tramitació. En aquests tres casos consten les paperetes de la demanda; per tant, es pot suposar que les empreses corresponents van arribar a un acord abans de l'acte de conciliació —no només és una suposició, sinó que consta que les treballadores de l'empresa Lowry's no van ser acomiadades en aquest conflicte.

Descripció d'un expedient de l'acte de conciliació

La documentació referent a l'any 1976 sobre conflictes col·lectius, mostra que, en principi, a mesura que

la legislació introduïa canvis, els treballadors utilitzaven tots els recursos que tenien a la seva disposició.

Exemples dels expedients:¹⁸

- Contra l'empresa Construcciones Mecánicas Dyamar, S.A., del sector del metall iniciat l'11 de març.
- Contra l'empresa LYC, S.L., també del sector del metall, iniciat el 27 de febrer.

A Dyamar, per exemple, el conflicte va sorgir perquè tota la plantilla considerava insuficient el salari percebut. També hi afegia millores en les condicions de seguretat i higiene i els sistemes de primes que tenien vigents. L'enllaç sindical que va signar la demanda d'aquesta empresa vivia a Barcelona.

En relació amb l'empresa LYC, S.L., la demanda era exactament la mateixa, però adaptada a aquesta empresa. L'enllaç sindical que va signar la demanda d'aquesta empresa vivia a Santa Coloma de Gramenet.

S'han trobat, també, altres expedients de sol·licituds per iniciar el procediment de conflicte col·lectiu,¹⁹ però només en consten els oficis:

- de l'empresa Crecspan, S.A., de 9 de març.
- de l'empresa Garrido y Panades, S.A., de 30 de juny.
- de l'empresa Creaciones Ponz, de 22 de setembre. Empresa dedicada al sector del cuir de la

¹⁸ Dipòsit de Cervera. Asuntos Sociales Sindicales. Expedientes de Conflictos Colectivos Resultados. Any 1976. Caixa 357 i 360.

¹⁹ Dipòsit de Cervera. Asuntos Sociales Sindicales. Informes Conflictivos. Any 1976. Caixa 342.

qual es té constància en el transcurs de la recerca, ja que el dia 13 d'octubre la direcció de l'empresa va tancar les portes i va deixar les treballadores al carrer.

Pintada en solidaritat amb el tancament de l'empresa Creaciones Ponz / Jose Juan Pastor (MTB-Fons Grama)

Cens d'empreses de la ciutat de Santa Coloma de Gramenet

A través dels padrons municipals de la Llicència fiscal de l'impost industrial,²⁰ coneixem el nombre d'empreses, el sector de producció al qual pertanyien, el nom de les empreses i l'adreça on estaven ubicades, entre d'altres. No es conserven, però, els padrons de tots els anys.

Sector	Empreses
Alimentació	4
Tèxtil	17
Fusta, suro, paper i arts gràfiques	22
Pell, calçat i cautxú	5
Química	14
Construcció, vidre i ceràmica	11
Indústria metal·lúrgica	40
Energia elèctrica i mecànica, gas de ciutat i aigua	2
Activitats diverses	-
Total	115

Quadre 7. Sectors de producció el 1962

²⁰ Arxiu Municipal Administratiu de Santa Coloma de Gramenet i elaboració pròpia.

Sector	Empreses
Alimentació, begudes i tabac	32
Tèxtil	9
Calçat, vestit i confecció	18
Fusta	45
Paper i arts gràfiques	13
Pell	3
Químiques	31
Argila, vidre i ceràmica	17
Indústria metal·lúrgica bàsica	3
Construcció, mecànica i electricitat	71
Producció del metall o altres fabrils	75
Construcció	213
Electricitat, gas, aigua i sanejament	10
Total	540

Quadre 8. Sectors de producció el 1970

Sector	Empreses
Alimentació	40
Tèxtil	115
Fusta, suro, paper i arts gràfiques	173
Pell, calçat i cautxú	28
Química	36
Construcció, vidre i ceràmica	623
Indústria metal·lúrgica	467
Energia elèctrica i mecànica, gas de ciutat i aigua	2
Activitats diverses	19
Total	1.503

Quadre 9. Sectors de producció el 1975

A principis de l'any 1960 la immigració encara no era gaire alta i el nombre d'empreses era de 115. El 1970 aquest nombre va incrementar a 540 empreses. Ja representava, doncs, un gran salt, com el de la població immigrada.

Tanmateix, l'any 1975 hi va haver un salt molt significatiu: a 1.503 empreses. Cal tenir present que algunes empreses ja funcionaven anys enrere, però no s'havien donat d'alta. N'és un exemple l'empresa Creaciones Ponz, dedicada a la confecció de pell, que va funcionar uns quants anys sense donar-se d'alta com a empresa i, per tant, va ser una economia submergida fins que es va denunciar i van haver de legalitzar la situació. Aquesta era i és una pràctica habitual de molts empresaris.

L'elaboració del Cens d'empreses demostra, en primer lloc, que del 1970 al 1975 hi ha un increment significatiu del teixit industrial a la Ciutat de Santa Coloma de Gramenet, fet que queda reflectit en el creixement de la conflictivitat laboral al llarg d'aquests anys. Santa Coloma no està aïllada del seu context, tal com plantegen Carme Molinero i Pere Ysàs:²¹ «a partir de 1970 la conflictivitat social augmentarà de forma notable a Catalunya i a tot l'Estat (...)».

L'anàlisi dels actes de conciliació entre els anys 1972 i 1976 demostra que hi ha una conflictivitat laboral soterrada que a poc a poc es va organitzant, com es pot veure en l'evolució al llarg dels anys del tipus de conflictes que afecten les empreses. A partir de l'any 1974, la conflictivitat té més rellevància i afecta empreses senceres o grups de treballadors.

També es demostra la presència d'empreses a la ciutat, cosa que sempre s'ha qüestionat pel fet que s'ha catalogat Santa Coloma com a ciutat dormitori. Es demostra que ja en aquests anys la gent treballava a la seva ciutat i que persones d'altres localitats es desplaçaven a Santa Coloma per treballar. Al projecte que es va presentar perquè s'aprovés l'entrada en funcionament de la Tusa, entre els arguments

²¹ Pere Gabriel [et al.], *Comissions obreres de Catalunya 1964-1989*.

consta, entre d'altres, que es feia «para acercar a las personas a los talleres de Santa Coloma».

Els conflictes més forts van ser protagonitzats per dones del sector del tèxtil i del cuir, seguit pel sector del metall. Aquest fet és molt significatiu, tenint en compte que el percentatge de dones que componen el conjunt dels expedients dels actes de conciliació és inferior a la meitat del percentatge dels homes. Per tant, hi ha una rellevància de la conflictivitat laboral femenina a Santa Coloma.

Els expedients col·lectius posen de manifest que hi ha una organització sindical clandestina organitzada, ja que les demandes són idèntiques. Ara cal comprovar quines són aquestes organitzacions clandestines.

Eleccions sindicals del 1975 al Sindicat Vertical

Comissions Obreres aposta per la participació a les eleccions sindicals verticalistes: «en 1966 son las primeras elecciones donde de una manera visible es cuando asaltamos el sindicato vertical, y luego está el 1971, pero era el 50% (...)».²² La Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC) havia cridat el març del 1975 a concentrar l'atenció en la preparació de les eleccions sindicals, recordant «las dificultades y retrasos que para la conquista de las reivindicaciones y para el avance de la lucha, ha supuesto el no presentarse a elecciones o el prepararlas insuficientemente (...)». Es tractava, fins i tot, d'iniciar la construcció del sindicat de classe. «La participació dels treballadors va ser molt alta i a tot arreu es van imposar les candidatures democràtiques, propiciades per CCOO, en alguns llocs amb la USO. Davant la contundent victòria obrera en les eleccions d'enllaços i jurats, els verticalistes van intentar evitar la pèrdua massiva de la Unió de Técnicos y Trabajadores (UTT) mitjançant una normativa molt restrictiva (...) que no va impedir la considerable entrada de representants obrers en aquests organismes».²³

A Santa Coloma de Gramenet la primera comissió obrera es va crear a l'empresa on treballava Cristóbal García, Talleres Adell Riera, del sector del metall i

²² Entrevista a José Luís López Bulla, secretari general de Comissions Obreres de Catalunya, 1976 – 1995.

²³ Pere Gabriel [et al.], *Comissions obreres de Catalunya 1964–1989*.

situada al carrer de Sant Joan del barri dels Safarejos, que fa frontera entre Sant Adrià de Besòs i Badalona. El 1973 tenia al voltant de 120 treballadors. Més tard, aquesta empresa es va dividir en dos —fet habitual a les empreses de Santa Coloma quan començaven a tenir un nombre significatiu de treballadors—, i es va anomenar Tadell.

El nucli impulsor del sindicat de CCOO va néixer el 1973 a Santa Coloma per mitjà de la primera comissió clandestina de l'empresa del metall Talleres Adell Riera, que s'organitzava i es reunia a la muntanya. Es va anar ampliant amb treballadors d'altres empreses.

Lluita Obrera.²⁴

²⁴ Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona. Premsa política clandestina *Lluita Obrera*, març de 1975, núm. 17, pàg. 2. Publicació de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya.

Els pocs militants de CCOO van dur a terme una tasca prèvia abans de les eleccions sindicals, que consistia a introduir-se als tallers i fàbriques de la ciutat. D'aquesta manera es donaven a conèixer i connectaven amb els treballadors. Això va afavorir la participació de la gent que no estava compromesa ni sindicalment ni políticament. La participació demostra que la majoria de gent que sortia d'enllaç començava a veure la necessitat de participar en la lluita pels problemes que tenien al seu voltant, a la seva empresa.

L'esforç del nucli impulsor del naixement informal de CCOO a Santa Coloma, per la preparació de les llistes a les diferents empreses per a les eleccions sindicals del 1975, va obtenir el seu resultat i gratificació, ja que va aconseguir la presidència de la UTT, que era el seu objectiu final. La presidència de la UTT estava a càrrec de Cristóbal García, cofundador de les CCOO clandestines de Santa Coloma. L'estructura del Sindicat Vertical s'utilitzava per arribar als enllaços i a la resta de treballadors de qualsevol empresa de la ciutat; ja no podien prohibir l'accés a l'espai fabril.

Queda clar que el grup inicial de CCOO va aconseguir els seus objectius, que el líder indiscutible va ser Cristóbal García Gil, respectat per la gent i alhora per les altres organitzacions polítiques i sindicals que participaven en les Comissions Obreres. El partit majoritari, al qual pertanyien alguns enllaços, era el Moviment Comunista de Catalunya (MCC); en segon lloc, Bandera Roja (BR) i, en tercer lloc, el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Surten enllaços de CCOO, la USO i la CNT.

El nucli impulsor era petit, però tenia molta gent al voltant que li donava suport. Els testimonis coinci-

deixen en la unió i bon ambient a l'hora de treballar i en la solidaritat mútua que es creava.

CCOO, davant les característiques de les petites i mitjanes empreses i de la falta de militants en aquestes empreses, es va plantejar una forma de treball diferent. Es van adonar que, per arribar al màxim d'empreses de Santa Coloma de Gramenet, independentment de les assemblees i reunions, havien de fer alguna cosa diferent i que el mitjà havia de ser els enllaços sindicals, que eren els protagonistes. Per tant, van organitzar el següent:

- Formació legal dels enllaços sindicals. Van organitzar uns cursos amb l'objectiu que els enllaços coneguessin els seus drets i obtinguessin els coneixements legals bàsics, com la comprovació de si estaven o no donats d'alta a la seguretat social, el full de salari, les normes bàsiques de seguretat i higiene, etc.

L'objectiu d'aquests cursos era aconseguir que els enllaços se sentissin més forts en si mateixos. D'aquesta manera, davant l'empresari actuarien amb més seguretat i amb més fermesa. Es tractava de donar seguretat a la resta de treballadors i poder anar descobrint les coses que l'empresa feia malament. Els cursos es feien al pis que aleshores tenia la revista *Gramma*.

Amb tot això s'aconseguia crear consciència en els treballadors, i alhora reportava conseqüències positives per al sindicat, que cada vegada s'aniria enfortint més. Els treballadors fins aleshores veien els problemes individualment, però d'aquesta manera els problemes passaven a considerar-se col·lectius. Es tractava de crear una consciència col·lectiva, que veiessin que no estaven sols i que tenien una organització al darrere que els donava suport. Juntament

amb aquest procés, descobrien la solidaritat, i a poc a poc el perquè dels seus problemes. S'adonaven que estaven dins d'un context més general i les reivindicacions ja no eren només salarials i merament sindicals, sinó també polítiques. Aquest procés es va acabar entenent.

Els militants de Comissions Obreres es van plantejar com a objectiu principal per a l'any 1975 establir les bases de la lluita de l'any 1976, i combinar-les amb els conflictes laborals que anaven sorgint. Aquesta tasca la van desenvolupar, tal com s'ha comentat abans, formant i reforçant els enllaços sindicals i els diferents sectors: el metall, la confecció, la fusta, la química, etc. L'objectiu principal per al 1975 era crear formalment CCOO a Santa Coloma de Gramenet; és a dir, d'aquest nucli va néixer Comissions Obreres el 1975.

Cristóbal Garcia Gil, president del sector del metall, va ser elegit president de la Unió de Tècnics i Treballadors (UTT), el vicepresident de la qual va ser Jaume Fontseca Roldan (PSUC), del sector de l'ensenyament.²⁵ Van agrupar divuit sectors o agrupacions, van obtenir 23 dels 34 vots que es van disposar, i el candidat Aloy Pina, que representava el Sindicat Vertical va obtenir 7 vots.²⁶ La notícia també va sortir a la revista *Gramma*.²⁷

Paral·lelament a tot això, la força de les dones en els conflictes laborals va incrementar la seva presència dins del sindicat. A CCOO es va crear la Secretaria de la Dona, amb una organització pròpia única, cosa que no va ser fàcil d'entendre dins del sindicat. És

²⁵ *Mundo Diario*, 2 de novembre de 1975, «Las Elecciones Sindicales del 75».

²⁶ *Tele/eXpres*, 5 de novembre de 1975, «La presidencia de la UTT del Sindicato mixto de SCG, para la renovación».

²⁷ Revista *Gramma*, núm. 84, desembre de 1975, pàg. 41

*Lluita Obrera.*²⁸

van crear la Secretaria de la CONC, la Unió Local de Barcelona, i a Santa Coloma van ser de les primeres. Això va donar força a les dones treballadores de la ciutat, que van veure com es podien tractar els problemes laborals propis, que no sempre eren els mateixos que els dels homes.

²⁸ Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona. Premsa política clandestina Lluita Obrera, març de 1975.

Conflictivitat laboral: 1968-1978

Les eleccions sindicals del 1975 es van desenvolupar en un context de conflictivitat laboral molt alta. La victòria en aquestes eleccions a Santa Coloma de Gramenet suposa un abans i un després per a la lluita sindical i laboral d'aquesta ciutat. Era important no abandonar les estructures il·legals; s'havien d'enfortir per tal d'intensificar la mobilització obrera.

El creixement de la conflictivitat laboral no va ser homogeni i lineal, encara que això no volgués dir que a les fàbriques no hi hagués conflictes individuals, tal com confirmen els actes de conciliació. Una altra cosa, però, és la conflictivitat i la lluita al carrer, que es van incrementar intensament a partir dels darrers anys del franquisme, i molt especialment a partir del 1975 i sobretot l'any 1976.

Els orígens d'aquest moviment eren principalment econòmics, tot i que s'hi afegien especialment aspectes de seguretat i higiene a la feina, entre d'altres. El desenvolupament econòmic dels últims anys al país i la necessitat que tenien els treballadors de millorar el seu nivell de vida va afavorir que les primeres reivindicacions fossin per qüestions econòmiques.

L'any 1976 es va produir a Santa Coloma un increment molt significatiu de la conflictivitat laboral en general i també de la solidaritat, i no només amb empreses de la localitat, sinó també de fora de la ciutat. Un exemple és el de Motor Ibérica. Tal com assenyala Sebastian Balfour, «Pese a la solida-

ridad que el movimiento obrero generó a nivel local, el origen de las huelgas fue por motivos económicos». ²⁹ Pel que fa a la situació de l'any 1976, Carme Molinero i Pere Ysàs indiquen que «la situación sociopolítica abierta con la muerte de Franco disparó la conflictividad en 1976 hasta cotas absolutamente desconocidas (...), solamente las cifras de trabajadores en conflicto y de horas perdidas de la provincia de Barcelona superaron las cifras generales españolas de todos los años de las series de la OSE y del Ministerio de Trabajo (...)». ³⁰

Conflictes

A l'empresa Pielos Oslo, dedicada als adobats de pell, les condicions d'higiene eren ínfimes i el conflicte es va donar per reivindicar la instal·lació de lavabos a l'empresa. A més, volien obligar les treballadores a fer hores extres. Com que es tractava d'una empresa en creixement, es treballava alguns diumenges i dissabtes a la tarda, fet que es va convertir en una obligació. L'empresa tenia un caràcter paternalista, tal com explica Antonia Romero, enllaç de l'empresa.

El conflicte de la Tèrmica del Besòs és el conflicte de la construcció més important. Ocorre el dia 3 d'abril de 1973 a Sant Adrià de Besòs. Manuel Fernández Márquez, de 27 anys, amb un fill i veí de Santa Coloma, va ser assassinat per la policia durant la vaga i també hi va haver molts ferits de bala. Aquests fets van tenir molt de ressò en el conjunt del moviment obrer, i van desencadenar vagues, aturades parcials i manifestacions a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i altres ciutats espanyoles.

²⁹ Sebastian Balfour, *La dictadura, los trabajadores y la ciudad*.

³⁰ Carmen Molinero i Pere Ysàs, *Productores disciplinados i minorías subversivas*.

Aquests fets, doncs, posen de manifest el clima de tensió en què es trobava el sector de la construcció en aquells moments.

Per a la ciutat de Santa Coloma és un incident molt proper, ja que juntament amb l'assassinat de Manuel Fernández, dos dels quatre detinguts a qui apliquen el Consell de Guerra vivien a Santa Coloma: Manuel Pérez Ezquerria i José Moreno Rider. Alfonso Moya manifesta: «Hay que reconocer que había mucho miedo, no era fácil para la gente. El conflicto fuerte duró casi un mes, me despidieron casi a punta de pistola, me cogieron cuatro policías y me dijeron o firmas el finiquito o vas a la cárcel, y evidentemente firmas el finiquito, se produjeron muchos finiquitos, no hubo readmisiones».

A les fàbriques i tallers de la ciutat, les notícies relatives a la mort de Manuel Fernández Márquez es penjaven a les parets, en senyal de solidaritat amb la lluita i en contra de la brutal repressió policial. Arran d'aquests fets, la gran majoria de sectors de la població va manifestar el seu rebuig general. Com manifesta Alfonso Moya, es va aixecar un moviment de solidaritat important, Comissions Obres va convocar una jornada de lluita per a l'onze d'abril i el seguiment va ser significatiu. El dissabte 7 d'abril³¹ es va convocar a Santa Coloma una manifestació. Hi van assistir unes 300 persones, a la plaça del Rellotge i al carrer de Mossèn Jacint Verdaguer, que proferien crits i repartien octavetes. Als diferents barris de la ciutat es van celebrar assemblees per parlar i rebutjar aquests fets.

El mes de juliol del 1973 a l'empresa de confecció de cuir Casadesport, situada a la rambla Sant Sebastià amb el carrer del Doctor Pagès, es va originar

³¹ Revista *Gramma*, núm. 52, abril de 1973, pàg. 10 i 17.

Façana de l'empresa Casadesport, avui reconvertida en les escoles Rosselló-Pòrcel i Joan Salvat-Papasseit (MTB-Fons Grama)

un conflicte laboral quan les treballadores van plantejar una plataforma reivindicativa. El 10 de juliol, segons la revista *Gramma*³² es va registrar una aturada de mitja hora en què hi van participar 300 treballadores, i el dia 11 es va fer una aturada de tres hores en què hi van participar 530 treballadores.

El 19 d'agost del 1974 va començar el conflicte per l'acomiadament d'un jove aprenent de la planta on només treballaven homes. El dia 20 el conjunt de la plantilla, composta per més d'un 80 % de dones, va

³² Revista *Gramma*, núm. 55-56, juliol-agost de 1973, pàg. 34.

convocar assemblees per plantes per decidir quines accions prenen i van decidir fer una aturada fins que es readmetés el company i fer més reivindicacions salarials. Segons la interpretació que en el seu moment en van fer els membres de la Comissió d'Empresa, aquest acomiadament estava molt calculat per l'empresa. Feia molt poc que l'acomiadat, Antonio Pérez Sánchez, havia entrat a formar part de la comissió. Era la primera vegada que hi entrava un home. El conjunt de la comissió i el seu àmbit d'influència no havien pogut apropar-se a la planta dels homes, que es dedicaven a tallar les peces. L'acusació de l'empresa va ser «desobediència e indisciplina, abandono del puesto de trabajo e incitación a los compañeros». Tot això ho van negar tant l'acomiadat com els seus companys. Per aquest motiu, la comissió va valorar que aquest noi va significar un perill per a l'empresa, ja que era l'únic nucli que no controlava. L'empresa ho veia una provocació i una forma de dividir els treballadors.

Els criteris que es plantejaven a la lluita laboral eren els de les Plataformes Anticapitalistes. S'organitzaven en un nucli reduït, que era la Comissió. Tenien un sector d'influència més ampli amb el qual arriben a totes les plantes de l'empresa. Emiliana Salinas era la líder i militant de les Plataformes Anticapitalistes des que va entrar a l'empresa molts anys abans. En aquell moment militava a l'Organización de Izquierda Comunista (OIC). La característica que singularitzava la lluita d'aquesta empresa i que va marcar tot el procés va ser la negació a utilitzar els mecanismes legals, però no només del Sindicat Vertical, sinó qualsevol línia de negociació. A més, rebutjaven la via de la Magistratura de Treball. Va ser una lluita de caire radical. No tenia un perfil sindical, de plantejaments estratègics per anar aconseguint part de les reivindicacions i negociar.

Cal tenir present que havien plantejat tres lluites en anys anteriors i sempre les havien guanyat i van pensar que aquesta vegada seria igual. Les persones que lideraven la lluita de l'empresa tenien un perfil de lluita veïnal, sobretot del barri del Fondo, on hi havia molta gent de les Plataformes Anticapitalistes i anarquistes. El que es van plantejar va ser «el tot o res». No hi havia ningú amb experiència ni formació sindical.

L'Emiliana diu que hi va haver dues parts: una part que volia negociar, però ella hi estava en contra, i els que no volien negociar, que volien anar a la Magistratura. Al final, es decideix anar a la Magistratura. L'Emiliana diu que en aquell moment era a l'OIC i que la van criticar per acceptar anar a la Magistratura, però després de 40 dies, la gent ja s'havia jugat el lloc de treball i ja no se'ls podia demanar més, alguna cosa havien de treure de tota la lluita. La van fer fora de l'OIC per acceptar la negociació.

L'altra part que menciona l'Emiliana és l'Alicia Ruzafa i altres companyes. Tampoc no tenien experiència sindical i venien de les lluites de barri. Quan l'Alicia va entrar a l'empresa i va voler fer alguna cosa, es va posar en contacte amb la Comissió d'Empresa, i com a condició per entrar li donen els Estatuts de les Plataformes Anticapitalistes. Ho havien d'acceptar com a condició per entrar. No ho va acceptar perquè el que volia era fer coses a la fàbrica, però no militar en cap organització política. Amb el temps la Comissió es va anar flexibilitzant i hi va deixar entrar gent, com l'Alicia i altres companyes, sense haver d'acceptar aquesta condició. No hi havia cap sindicat a l'empresa.

L'Alicia explica que l'única persona que era del PSUC i de CCOO era Toni 'el despedido': «vivía

en Barcelona, y no sé dónde estaba organizado (supongo que como era de Barcelona sería en su zona, pero no en la fábrica ni en Santa Coloma). Nos juntamos una cuantas que queríamos hacer cosas, pero que no compartíamos las formas de hacer de la Comisión, pero siempre respetamos las decisiones de la asamblea. Con el conflicto lo que en realidad hicimos es autodespedirnos. Mucha gente a lo largo de los 40 días se fue incorporando al trabajo, al final no llegamos todas». Els advocats Fina i Avilés van ser els escollits per l'Alicia i el seu grup. La van avisar que només els quedaven unes quantes hores per poder posar la denúncia o quedaven automàticament acomiadades sense cap tipus de drets, atur, indemnització, etc.

A l'assemblea que es va fer per decidir què havien de fer, totes les treballadores hi van votar a favor.

És l'exemple d'una lluita d'empresa sense criteri sindical, dirigida per una organització política radical. El que fan és utilitzar l'empresa com a conjunt, i amb ella les persones que hi treballen. La gent que hi havia darrere de les treballadores de la Comissió s'ho va creure. Van actuar amb un nivell d'irresponsabilitat gran. No és el mateix la lluita als barris que quan la gent s'està jugant el lloc de treball. Això els sindicalistes sempre ho han tingut molt clar.

La solidaritat que es produeix a la ciutat de Santa Coloma i, en concret, a les empreses del sector de la confecció³³ és significativa. Hi van arribar a haver acomiadaments per solidaritat amb els treballadors de Casadesport. Es van acomiadar 17 treballadores

³³ Revista *Gramma*, núm.69, setembre de 1974, pàg. 19, i núm. 70, octubre de 1974, pàg. 6.

de l'empresa Nespral. A l'empresa Eurostil³⁴ es van aturar diverses seccions alhora que tenien les seves pròpies reivindicacions (jornada de 40 hores, increments salarials i refrigeració). Aquesta empresa va sancionar amb la suspensió de feina i sou durant tres dies algunes treballadores. A Eurostil³⁵ es van aconseguir millores salarials, tot i que no tota la quantitat que demanaven, de 300 a 500 pessetes setmanals, i els treballadors es van incorporar als seus llocs de treball. Les treballadores de l'empresa Casademont van convocar mitja hora d'aturada i altres accions en solidaritat. Es van fer manifestacions fora del lloc de treball, amb el conjunt de les treballadores del sector de la confecció. El propietari de l'empresa Creaciones Ponz, de confecció del cuir i nebot d'un dels encarregats de Casadesport, va començar a portar feina de l'empresa en vaga perquè es confeccionés a la seva pròpia empresa. Les treballadores es van posar d'acord a boicotejar aquesta feina. El 3 de setembre a *La Vanguardia* s'informa que la situació es manté estacionària i que, sumant les empreses afectades —quatre—, les plantilles s'elevaven a un total de 1.004 treballadors. Alhora, informen que els motius dels conflictes eren el trencament de les deliberacions del conveni col·lectiu, les reivindicacions salarials i la solidaritat amb els treballadors afectats per aquests conflictes.³⁶

³⁴ *La Vanguardia*, 22 d'agost de 1974, «Santa Coloma de Gramanet: Ayer la mitad de la plantilla de Casadesport no acudió al trabajo. Conflicto en Eurostil».

³⁵ Ídem. «Despidos en dos empresas textiles de Santa Coloma de Gramanet. Se normalizó la situación laboral en la factoría de Eurostil, S.A.».

³⁶ *La Vanguardia*, 3 de setembre de 1974, «Paros en empresas textiles (...). En Santa Coloma la situación se mantuvo estacionaria».

Els treballadors³⁷ de l'empresa Serconsa, encarregada de la recollida de les escombraries de la ciutat, van crear una plataforma reivindicativa, amb increments salarials i del nombre de camions per desenvolupar el servei de recollida a la ciutat. Com que no tenien prou camions es veien obligats a fer 10 i 12 hores diàries i hores a preu fet. També demanaven la readmissió del company Juan Sánchez, que havia estat acomiadat. L'acció que els treballadors van decidir portar a terme a partir de l'11 de febrer va ser deixar de fer hores extraordinàries, amb les corresponents conseqüències per a la salubritat de la ciutat. D'aquesta manera es va aconseguir fer públic el conflicte de manera immediata. Des de l'11 de febrer fins al dia 20 només van fer 8 hores diàries. El 1974 consta un acomiadament que va anar a la Magistratura i, després, cinc acomiadaments més, així com un parell de sancions.

Segons la notícia que recull *Mundo Diario*,³⁸ després de molts problemes, tornen a negar-se a fer hores extres. La diferència és que en aquell moment els treballadors ja havien aconseguit tenir enllaços i jurat d'empresa. Una altra cosa important és que estaven en procés de regular la seva situació laboral per conveni col·lectiu. Serconsa, segons informa el diari, prestava servei a molts municipis catalans, però només els treballadors contractats per donar servei a Santa Coloma i Badalona són els que van aconseguir aquestes condicions. Cal recordar que l'empresa tenia el domicili social a Santa Coloma. La primera reunió per començar a negociar el conveni col·lectiu estava prevista per al mateix dia 22 d'octubre entre les dues parts —patronal i treba-

³⁷ Revista *Gramma*, núm. 63, març de 1974, pàg. 24.

³⁸ El *Mundo Diario*, 22 d'octubre de 1974. «Estan hartos de la Empresa encargada de la Limpieza. Tanto los ayuntamientos como los vecinos y trabajadores».

lladors— al Sindicat d'Activitats Diverses. Aquest conveni afectava gairebé dos centenars d'empleats que tenia l'empresa.

El 10 de maig l'empresa Simago va acomiadar una treballadora després d'uns dies de conflictes dins la gran superfície.³⁹ El dia 30 d'abril un grup de set treballadores es van negar a quedar-se al seu lloc de treball quan a tres quarts de nou els van dir que s'havien de quedar a fer balanç. Suposadament, es feia balanç dos cops l'any (el 31 d'agost i el 31 de gener). L'últim s'havia fet només tres mesos abans. La reacció de l'empresa va ser canviar les treballadores a llocs de treball on es cobrava menys, com a mesura de disciplina. El 10 de maig van posar una d'aquestes treballadores a fregar i ella s'hi va negar, motiu pel qual la van acomiadar.

Un altre conflicte de l'any 1974 va tenir lloc a l'empresa de rellotges IRSA, per l'acomiadament d'un treballador. Era la primera vegada que hi entrava a treballar un jove que estava organitzat i que es va fer notar respecte de la resta de companyes. Segons el testimoni, aquest va ser el motiu de l'acomiadament, malgrat que no els va servir de res perquè ja havia exercit una certa influència en algunes de les treballadores.

María Espigares, treballadora i enllaç sindical amb posterioritat, explica que «cuando lo echan, ya había “una cierta organización”, de manera espontáneamente la gente que estábamos sobre su influencia nos surge la idea de hacer asambleas por la readmisión, pero no lo readmiten, Guzmán denuncia a la empresa, gana el juicio, pero lo indemnizan y se queda en la calle».

³⁹ Revista *Gramma*, núm. 66, juny de 1974, pàg. 24.

El sector de la construcció va fer una convocatòria de vaga general per als dies 16 i 17 d'abril per lluitar pel conveni col·lectiu, que va tenir especial repercussió a Santa Coloma, entre altres poblacions.⁴⁰

El 30 d'abril un policia va intentar detenir un grup de persones que repartia propaganda il·legal i va acabar disparant i ferint dues persones: un home gran, Pascual Manulet Gallego, i un jove de 26 anys, Camilo Rueda Castillo, militant del PSOE i de la Unió General de Treballadors (UGT).⁴¹ L'endemà hi va haver una concentració de CCOO de la comarca a Sant Jeroni de la Murtra per celebrar l'1 de maig que va durar una hora i mitja. Entre altres coses, es va condemnar el tiroteig del dia anterior; la Guàrdia Civil va arribar quan ja s'havien dispersat.

Els dies 2, 3 i 4 de juny el sector de la construcció va protagonitzar jornades d'aturada, i van tenir una repercussió especial a la zona de Santa Coloma, Badalona i Sant Adrià de Besòs. A Santa Coloma van detenir unes 15 persones, la majoria d'una mateixa obra.

El setembre del 1975 els diferents sectors representats després de les eleccions sindicals, reunits en assemblees, van aprovar una plataforma que, juntament amb punts econòmics, destacaven els drets sindicals, entre d'altres. La Comissió d'Aturats va fer la seva pròpia plataforma.⁴²

Els aturats de Santa Coloma van fer diferents gestions i, fins i tot, es van reunir amb l'alcalde de la ciutat, que es va comprometre a pagar l'escola dels aturats i a fer altres gestions de les quals es poguessin beneficiar. Aquesta comissió d'aturats va ser creada

⁴⁰ *Tele/eXpres*, 17 d'abril de 1975, i revista *Gramma*, núm. 77, maig de 1975, pàg. 15.

⁴¹ Revista *Gramma*, núm. 77, maig de 1975.

⁴² Revista *Gramma*, núm.83, novembre de 1975, pàg. 21.

per Antonio Giménez, membre de Comissions Obreres i militant del PSUC. La revista *Gramma*⁴³ recull la notícia de la reunió entre els aturats i els delegats dels sindicats. Les accions de la Comissió d'Aturats van continuar i van tenir repercussió a la premsa.⁴⁴ Plantejaven el següent:

- « - Posibilidad de elección de enlaces y jurados representantes de los parados.
- Que el seguro de desempleo cubra el 100 por ciento del salario real.
- Que se haga efectiva la consecución de puestos de trabajo en Santa Coloma y Badalona ofrecidos por el Ayuntamiento colomense y el delegado comarcal de sindicatos.
- Que se pague el colegio a todos los hijos de los parados.
- Que la caja de resistencia para ayuda a los parados esté controlada conjuntamente por la comisión y sindicatos.
- Que Sindicatos gestione cerca del ramo de la Alimentación para conseguir ayudas para los parados, y que se reanude la entrega de lotes de comida.
- Que Sindicatos anuncie la próxima reunión, que quedó fijada para hoy día 14 de mayo a las 11 de la mañana, y que a esta reunión tengan libre acceso los informadores locales.»

La coordinació del sindicat de Comissions Obreres amb el moviment ciutadà és una constant en el seu

⁴³ Revista *Gramma*, núm. 76, abril de 1975, pàg. 23.

⁴⁴ *El Correo Catalán*, 10 de maig de 1975; *Tele/eXpres*, 11 de maig de 1975 i 14 de maig de 1975.

funcionament. El mateix 1975 es pot comprovar com ja des dels seus començaments s'integren d'una manera formal en les reivindicacions i plataformes que es creen a la ciutat.⁴⁵ A l'article «Al no de los 11 contestan los 51» es fa referència a les posicions que l'Ajuntament manté en un ple municipal respecte dels problemes plantejats per l'oposició. Entre els 51 hi ha associacions de veïns, de pares i alumnes, centres socials, personalitats i Comissions Obreres, representades per Cristóbal Garcia i Jaume Fontseca, president i vicepresident de la UTT respectivament.

El dia 11 de desembre de 1975 es va convocar una jornada de vaga general política. A Santa Coloma, el dia va començar amb una aturada en algunes obres de la construcció, en empreses del metall, com Talleres Adell Riera, Tarsa, etc. A l'institut de secundària Puig Castellar s'hi van celebrar assemblees i no van fer classe. Es va convocar una manifestació a les set de la tarda.

El mateix dia 11 de desembre la Guàrdia Civil de Badalona va detenir Francisco Téllez, Alfonso Moya, Emilio Contreras i Alejo Castellano.⁴⁶ Tots els detinguts van ser torturats, però amb Francisco Téllez es van sobrepassar, ja que va anar directament a l'Hospital Clínic de Barcelona sense passar pels jutjats. Els altres tres, després de passar pels jutjats, van ingressar a la presó Model.

El cas de Francisco Téllez va tenir molta repercussió, i no només entre els ciutadans de Santa Coloma, sinó també fora del municipi. Com hem pogut constatar, desgraciadament no va ser l'únic torturat. Tot i estar a les acaballes del 1975, les tortures

⁴⁵ Revista *Gramma*, núm. 83, desembre de 1975, pàg. 14.

⁴⁶ Revista *Gramma*, núm. 85, gener de 1976, pàg. 6.

continuaven a les comissaries. El cas va tenir una repercussió pública molt important, que va servir per posar de manifest «el talante duramente represivo de ciertos aparatos del Estado, lo que permitía acentuar la desconfianza en las posibilidades de cambio desde el propio régimen».⁴⁷ Quan es va saber que el diumenge dia 18 donaven l'alta a Tèllez, diferents associacions de veïns i centres socials van sol·licitar permís al Govern Civil de Barcelona per celebrar-ho al riu Besòs. Cal destacar la brutal acció repressiva de la policia davant la multitud que esperava l'arribada a la ciutat de Francisco Tèllez.

Convenis col·lectius

El 1976 va ser un any en què es va plantejar la lluita pels convenis col·lectius. Van destacar amb molta força la lluita del sector del metall i la del sector del tèxtil: la mobilització per la solidaritat i els conflictes d'empresa. La crisi es va començar a mostrar amb el tancament de diferents empreses.

Pel que fa al sector del metall, la Comisión Deliberadora de Presidentes y Vicepresidentes de Agrupación, Asamblea de Delegados de Barcelona, va crear una plataforma unificada per a tots els treballadors de la indústria metal·lúrgica per negociar el conveni col·lectiu. Es van convocar diferents accions i el dia 5 d'abril es va convocar una jornada de lluita i una crida per parar les empreses de Barcelona, així com les de diferents localitats, entre les quals Santa Coloma. Es va continuar amb la preparació de la lluita de tot el sector del metall, que va començar el 22 d'abril, per aconseguir tota la plataforma unificada. Segons el full volant, va ser la primera vegada que els treballadors d'aquest sector feien una acció

⁴⁷ Juanjo Gallardo, *Tortura y Transición democrática. "El caso Tèllez"*.

coordinada. En aquest full també hi constava que, a conseqüència de l'aturada del dia 5, es van produir acomiadaments a diferents empreses, com Faema, Ingra, Roca i Bultaco.⁴⁸

A principis de febrer, a l'empresa IRSA de Santa Coloma, del sector del metall, amb treballadores dones, una secció va demanar un augment de sou. Es van reunir en assemblea i van decidir assumir-la totes les treballadores de l'empresa. Les reivindicacions es van concretar en 4.000 pessetes d'augment lineal i l'abolició total de la prima. El jurat d'empresa va iniciar les negociacions amb la direcció de l'empresa. Com que no es va arribar a cap acord, van decidir en assemblea començar aturades intermitents de dues hores diàries que van acabar en una vaga general. Segons el full volant de les treballadores, l'empresa les va coaccionar utilitzant la figura dels encarregats per intentar trencar la unitat.⁴⁹ L'empresa va suspendre de feina i sou 70 treballadores i va obrir expedients disciplinaris a 4 càrrecs sindicals. Aquests fets van suposar que totes les treballadores es mostressin més exigents per aconseguir l'anul·lació de totes aquestes sancions.

Es van fer manifestacions a la ciutat en mostra de solidaritat. Aquests fets van tenir molta repercussió i, després de molta lluita, tal com recull la revista *Gramma*⁵⁰ en un article on fa una reflexió sobre les accions del nou moviment obrer a la ciutat, el conflicte d'IRSA «ha acabado en victoria, al conseguir los trabajadores todo lo que solicitaban». També reflexiona com després d'experiències com la de Ca-

⁴⁸ Full volant de la «Comisión deliberadora». AHSCG, Fons Josep Catà.

⁴⁹ Full volant de l'assemblea de les treballadores d'IRSA i Extend, de març de 1976. AHSCG, Fons Josep Catà.

⁵⁰ Revista *Gramma*, núm. 8, abril de 1976, pàg. 8.

sadesport «nuestro mundo laboral ha conseguido cohesión y estabilidad a partir de la toma de posiciones clave en el Sindicato por parte de Comisiones Obreras».

Cristóbal García, president de la UTT, amb altres companys, a la vaga del metall (MTB-Fons Grama)

Segons va informar Mariano Álvarez (Mario Sasot) en un article, les manifestacions que van tenir lloc els dies 3 i 4 de març de 1976 van estar encapçalades per les treballadores d'IRSA i hi van assistir diversos centenars de persones.⁵¹

Al mes de maig es va publicar un article a la revista *Gramma* sobre la vaga del metall titulat «Todo el metal en lucha».⁵² La valoració va ser de 4.000

⁵¹ *Tele/eXpres*, 5 de març de 1976. Mario Sasot és el seu nom, però aquí encara signava amb el nom que va utilitzar abans d'arribar la democràcia.

⁵² Revista *Gramma*, núm. 88, maig de 1976, pàg. 17.

Les treballadores d'IRSA davant de la fàbrica (MTB-Fons Grama)

treballadors d'aquest sector en vaga a Santa Coloma pel conveni provincial. Va afectar unes 70 empreses, des del 22 d'abril fins al 4 de maig. La vaga va ser seguida de manera global a tota la província per petites i mitjanes empreses, i per aquest motiu va rebre el nom de «la vaga del petit metall». Les negociacions havien estat molt dures, va haver-hi acomiadaments. En canvi, les diferents tendències entre els representants dels treballadors no van afectar la unitat de la lluita, ja que es van mantenir units en tot moment.

A Santa Coloma aquest fet va ser molt important per a la consolidació del moviment obrer a la ciutat. El 5 d'abril va començar amb una aturada de dues hores en 20 empreses, coincidint amb la convocatòria general del sector, de Comissions Obreres i de l'Assemblea de Catalunya. A la convocatòria de la vaga general del 22 d'abril van començar unint-s'hi 36 empreses fins a arribar a les 70, entre les quals hi havia les més importants. Cada dia els treballadors es manifestaven cridant a la solidaritat i convidant els companys que encara no feien vaga a unir-s'hi. Es reunien a les esglésies o al poliesportiu de Can Sisteré. Les assemblees se celebraven per decidir la marxa de la vaga. La lluita del sector del metall va ser un èxit a la ciutat de Santa Coloma.

Joan Moran, en aquell moment capellà i obrer de l'empresa del metall SAEC, S.A. diu: «A la vaga del metall, jo els deia que havien de venir a la nostra empresa i que nosaltres ja estaríem preparats per sortir, però que si no venien no tindrien la força per treure la gent a fora, i ells que feien? Venien, deien “venga compañeros fuera, venga!” i aleshores aconseguien, fins i tot, que sortissin els tres o quatre Testimonis de Jehovà que sempre es negaven a sortir, no venien amb nosaltres però sortien, no es quedaven treballant. L'actitud dels piquets mai va ser agressiva, mai. Les marxades sempre van ser pacífiques: quan sortia de la meua fàbrica, m'ajuntava a ells». És evident que en una empresa gran és més fàcil sortir de *motu propi* perquè són molts, i a l'empresa petita moltes vegades es necessita l'ajuda des de fora. La Guàrdia Civil va reprimir la manifestació del metall que anava per l'avinguda de Santa Coloma quan no hi havia cap mena de violència. També va detenir gent.

Cristóbal García
(amb ulleres) al centre
negociant amb la policia
en una manifestació
el 28 de març de 1976
(MTB-Fons Grama)

Les treballadores d'IRSA es van sumar a la vaga general del metall; és a dir, van continuar en vaga. Anaven captant els treballadors dels petits tallers que hi havia a la seva zona.

Des de la zona del barri dels Safaretjos, Joan Moran, Cristóbal Garcia i Pablo Sánchez, amb altres treballadors d'Anopol i Sicrey, van fer una escombrada des de la frontera de Sant Adrià. La gent s'hi anava sumant. A la zona de l'Olimp hi havia la Tornilleria Gil, amb Fermín Chueco; RKG —en aquesta empresa eren dones—; Pulidos Pérez, amb Antonio Roldan; Dyamar, amb Casanellas; Molles Grima; Pla Fry, i Ingasa. Totes aquestes empreses, que treballaven el metall, tenien entre 30 i 60 treballadors. El conflicte va durar fins al 4 de maig. A Santa Coloma, a la vaga del metall no hi va haver cap acomiadament. Es van arribar a comptabilitzar

100 empreses. Hi havia uns 3.000 treballadors en vaga. Des de Santa Coloma van anar a treure els treballadors de les empreses de Sant Adrià, però quan hi van arribar, la policia els estava esperant i els va impedir d'entrar-hi. Pablo Sánchez diu que «la gent, joves sobretot, de cop s'havien sentit protagonistes: van viure i sentir aquestes experiències com una explosió de vida».

El sector de la confecció, paral·lelament als fets de l'empresa IRSA, havia estat protagonitzant aturs parcials a les empreses de manera continuada. Es va convocar la vaga del sector a la província de Barcelona. El motiu de les aturades en aquest sector va ser la reivindicació dels treballadors per aconseguir que la negociació del conveni es fes a nivell provincial i no nacional, així com un augment lineal de 1.000 pessetes setmanals.

Abans de començar la vaga a Santa Coloma, un quart d'hora abans de plegar totes les treballadores del sector es van concentrar a la plaça de la Vila, com una aturada parcial. El secretari del Sindicat Vertical va negar l'entrada als enllaços en una reunió que va mantenir amb els empresaris. D'aquesta manera es confirmava el paper que encara exercien els càrrecs del Sindicat Vertical davant les reivindicacions de les representants legals de les treballadores: impossibilitaven les possibles negociacions amb els empresaris.⁵³

El conflicte pel conveni de la confecció va continuar. Al maig ja eren onze les empreses que es mantenien en vaga. Segons les notícies de la premsa, unes mil treballadores es manifestaven diàriament pels carrers de la ciutat reclamant, entre altres coses, un sindicat obrer, la readmissió dels acomiadats

⁵³ Revista *Gramma*, núm. 87, abril de 1976, pàg. 13

o sancionats i les reivindicacions de la plataforma reivindicativa.⁵⁴

Les treballadores en vaga s'organitzaven a partir d'assemblees diàries al poliesportiu de Can Sisteré i, a continuació, iniciaven la marxa buscant la solidaritat d'altres empreses.

La vaga va començar a les empreses Jover's i Eurostil el dia 20. Entre d'altres, hi van participar els treballadors de Báltico, Tello, Casademont, Vicente y Ferrer i Creaciones Ponz. La policia va intervenir molt durament en les manifestacions de les treballadores i es van produir càrregues i contusions. Fins i tot tres treballadores van presentar una denúncia davant el jutjat de guàrdia per lesions. En un escrit de les treballadores, on informaven del procés de la lluita, van denunciar l'enèrgica actuació policial a partir del quart dia de lluita.

Pablo Sánchez, enllaç del metall, diu que «las empresas más punteras en el textil eran Jover's i Casademont. Hay una represión fuerte, los empresarios hablan con el alcalde, y éste había cedido a dar leña. En cambio, en el metal no dieron leña hasta el final, en el textil a partir del cuarto día y muy duramente».⁵⁵

En la lluita pel conveni col·lectiu del tèxtil, Santa Coloma va ser l'última a aturar la vaga, que va durar uns dies més que a la resta de pobles i ciutats: «Habíamos sacado a muchísima gente a la calle, pero no había violencia, si la policía intervenía era porque

⁵⁴ *Diari de Barcelona*, 29 de maig de 1976; *Tele/eXpres*, 22 de juny de 1976.

⁵⁵ Pablo Sánchez, membre de CCOO, militant de l'MCC i enllaç sindical de Talleres Adell Riera.

quería, con los megáfonos llamábamos para salir, y siempre salían, se conseguía».⁵⁶

Un altre conflicte es va donar a l'hospital de l'Esperit Sant, de Santa Coloma. La direcció es va negar a reconèixer els representants dels treballadors de la Comissió Deliberadora del conveni. El conveni afectava la meitat dels treballadors (auxiliars, tècnics i no qualificats). Com a resposta, els treballadors van estar cinc dies fent accions de repulsa, posant pancartes, etc. fins que la direcció va acceptar la Comissió Deliberadora.⁵⁷

Els treballadors⁵⁸ de l'empresa Damm de Santa Coloma, davant el conveni provincial, van convocar una assemblea a les instal·lacions esportives de Can Sisteré de la ciutat. Va ser tot un èxit, ja que hi van assistir més de 700 treballadors de les empreses cerveseres Skol, Moritz i Àguila. Van acordar les reivindicacions econòmiques, l'augment de 10.000 pessetes lineals, el 100 % del sou en cas de malaltia o accident i la jornada de 40 hores setmanals. Es van recaptar diners per als treballadors de l'empresa Meler.

En un article a la revista *Gramma*, es dona la notícia que després de més d'un any i mig d'intents es va aconseguir constituir l'Assemblea Democràtica a Santa Coloma. El document el van subscriure, entre d'altres, les Comissions Obreres de la ciutat,⁵⁹ una dada més de la implicació del sindicat de CCOO amb el conjunt de problemes de la ciutat.

⁵⁶ Maria José Jiménez Redondo, de CCOO i BR i treballadora i enllaç sindical de Casademont.

⁵⁷ Revista *Gramma*, núm. 89, juny de 1976, pàg. 7.

⁵⁸ L'enllaç sindical de CCOO a l'empresa Damm va ser Manolo Ortiz Toledano, que es va integrar al l'MCC.

⁵⁹ Revista *Gramma*, núm. 87, abril de 1976, pàg. 9.

Una de les manifestacions més importants que es va produir a Santa Coloma va ser la que es va convocar en solidaritat amb Motor Ibérica i per l'amnistia laboral el 19 de juny de 1976. Hi van assistir dirigents del sector del metall de CCOO de Barcelona, com Núria Casals, Pere Camps, Rafael Gisbert i Manuel Fernández Rubiño. La convocatòria, tot i que va ser una iniciativa de CCOO, es va organitzar conjuntament amb el moviment associatiu. Va ser la primera manifestació autoritzada que es va fer a la ciutat. Segons la premsa,⁶⁰ hi van assistir 15.000 persones, entre les quals treballadors de les empreses Telefónica, Hispano Olivetti i Motor Ibérica —tots hi van assistir amb la roba de feina—, acomiadats de SEAT, Yorka, Vieta i Cuyas Pons, així com els afectats per les estafes del Grup Rosell. Al final de la manifestació, Cristóbal Garcia i Manuel Fernández Rubiño, vocal nacional del metall, van intervenir per reconèixer l'èxit de la solidaritat demostrada.

L'organització i la implicació per part de la gent de Comissions Obreres de Santa Coloma va ser molt important: la solidaritat ja s'havia interioritzat, havien viscut les seves pròpies lluites i els objectius dels primers militants de Comissions Obreres s'havien complert.

Al mes d'octubre es va produir el tancament de l'empresa de confecció de pell Creaciones Ponz⁶¹ després d'un llarg procés de lluita interna. Les representants de les treballadores van presentar un conflicte col·lectiu davant la Delegació de Treball.⁶² Feia mesos que demanaven reivindicacions econòmiques, 1.000

⁶⁰ Revista *Gramma*, núm. 90, juliol i agost de 1976, pàg. 8.

⁶¹ Full volant de 18 d'octubre de 1976. Arxiu personal de l'enllaç sindical de l'empresa, Pepi Ruiz.

⁶² *Tele/eXpres*, 16 d'octubre de 1976; diari *Avui*, 19 de novembre de 1976; revista *Gramma*, núm. 94, novembre, pàg. 13.

pessetes d'increment lineal a la setmana, i millors de les condicions de seguretat i higiene.

L'empresa sempre es va negar a negociar i la seva reacció va ser augmentar el límit de la producció; és a dir, el que anomenaven el tope per guanyar-se el sou, perquè el que es produïa de més corresponia a la prima. L'augment de la producció no va anar acompanyat d'un augment de sou, de manera que això va suposar més feina sense un increment salarial.

Les treballadores es van indignar, ja que no només es negava la negociació i cap increment salarial, sinó que incrementaven la producció. Aquesta empresa tenia com a precedents el fet de no pagar amb puntualitat o pagar a compte. La resposta de les treballadores va ser tenir un rendiment baix; és a dir, treballar només fins al tope de sempre, no el que intentava imposar l'empresari, fins que les van deixar de pagar. Aleshores, van decidir que, si no cobraven el dissab-

Manifestació en solidaritat amb Motor Ibérica el 19 de juny de 1976 / José Juan Pastor (MTB-Fons Grama)

te, es quedarien tancades fins que ho fessin. No van cobrar i van ser desallotjades per la Policia Nacional.

«Al final no nos pagaron y además el jefe llamó a la policía y nos desalojaron, nos coaccionaron, pero no llegaron a la fuerza física, tampoco no queríamos que se llegara a esa situación por la gente (...). Pusimos conflicto colectivo, pero un domingo a la noche recibimos una carta en casa comunicando el cierre de la empresa. Empezamos acciones de información a otras empresas, diciendo que el conflicto no es solo nuestro, que pensamos que es el principio de una crisis que se irá generalizando, que empezarán a cerrar más empresas (...).»⁶³

Aquest va ser el principi del tancament de les empreses a Santa Coloma. Tal com diu Pepi Ruiz, no és un cas aïllat; va ser el principi de la crisi que començava a afectar el sector de la confecció, tant el tèxtil com el de la pell.

Tant l'Emiliana, de Casadesport, com la Pepi, de Creaciones Ponz, mantenen que la sortida de les treballadores víctimes dels tancaments d'empreses era l'economia submergida. La crisi econòmica començava a prendre forma.

A Santa Coloma es va crear una coordinadora dins del sindicat per reforçar i potenciar els diferents sectors. Entre els membres hi havia Cristóbal Garcia Gil, president de la UTT; Fermín Chueco, treballador de Tornillería Gil, de la indústria del metall; Rafael Parra, com a vocal provincial de la construcció; Manuel Ortiz, de cerveses Damm; Pepi Ruiz, de Creaciones Ponz, del sector de la pell, i Esther Gonzalo, treballadora d'Eurostil, del sec-

⁶³ Pepi Ruiz Guerrero, de CCOO i l'MCC i enllaç sindical de Creaciones Ponz.

tor tèxtil. S'havia d'anar cap a l'afiliació prèvia de la gent, amb la intenció que Comissions Obreres arribés a ser una gran central sindical unitària dels treballadors, ja que no s'havia pogut mantenir com a corrent sindical pel fet que la resta de sindicats ja estaven afiliant. Els afiliats serien la base que escollirien els delegats de les fàbriques, sectors i zones encarregades de preparar el Congrés de Constitució Sindical de Comissions Obreres.

Una treballadora de l'empresa Jover's va ser violentada brutalment pel cap de personal. El motiu d'aquesta agressió era impedir que es comunicés amb la seva enllaç sindical per informar-la de les arbitriarietats de què havia estat objecte en incorporar-se a la feina. La treballadora, en aquells moments acompanyada per la seva enllaç —Rosa, de la USO—, va anar a comissaria i va denunciar els fets davant la policia. L'empresa li va obrir un expedient per mala conducta.

D'esquerra a dreta,
Fermin, Esther, Parra,
Manolo, Mario Sasot
(periodista), Pepi i
Cristóbal (MTB-Fons
Gramà)

Aquests tipus de fets són els que passen normalment a les petites empreses, i sobretot a les dones, i cal que hi hagi una organització al darrere perquè la gent se senti segura i, així, puguin fer el pas de denunciar i enfrontar-se als abusos d'autoritat, entre d'altres.

Vaga de 12 de novembre de 1976

La Coordinadora d'Organitzacions Sindicals (COS) va convocar una vaga general a tot Espanya per al dia 12 de novembre de 1976. Hi van participar més de quatre milions de treballadors i treballadores, que van protestar contra l'atur, la crisi, la congelació salarial i els acomiadaments. La plataforma reivindicativa de la COS també incloïa les peticions d'amnistia total i laboral i la formació d'un govern d'ampli consens democràtic.

Aquesta convocatòria va ser molt important per a l'oposició, ja que es tractava de demostrar la capacitat de mobilització i d'incidència que tenia.

Comissions Obreres va editar el primer número del seu butlletí, anomenat *Santa Coloma OBRERA*,⁶⁴ en el qual convocava la vaga del 12 de novembre. Hi havia un apartat d'informació de lluites obreres locals, i s'informava de l'empresa Creaciones Ponz, dels fets de l'empresa Jover's, de la situació d'un dels treballadors de la Damm i de la convocatòria de vaga general del 12 de novembre.

La vaga del 12 de novembre a Santa Coloma la va preparar Comissions Obreres a partir dels enllaços sindicals. Els enllaços i els treballadors de les fàbriques i tallers que ja sabien que farien vaga es van organitzar i van quedar a primera hora del matí, abans de l'hora d'obertura de les fàbriques. L'objectiu era

⁶⁴ Centre d'Estudis Històrics Internacional de Catalunya (CEHI), Universitat de Barcelona.

distribuir-se pels diferents barris i anar afegint gent a la vaga. En general, molts dels enllaços ja havien informat que necessitaven ajuda de fora per sortir. El grup de treballadores —en aquest piquet només eren dones— que van anar a la Damm es va trobar abans d'arribar amb una barrera de la Guàrdia Civil i no va poder apropar-s'hi. Tanmateix, els treballadors de l'empresa van veure que la Guàrdia Civil no les deixava passar i això va ajudar que s'afegissin a la vaga. Van aconseguir aturar la ciutat.

«La convocatoria en Santa Coloma la hace la Asamblea Democrática, por la coordinación que tenemos, pero la preparamos y organizamos desde Comisiones Obreras los enlaces y jurados. En relación a la enseñanza, lo organizan Carlos Grande y Jaume Fontseca. Las tiendas cierran, estaba todo cerrado. Intentamos hacer algo en la plaza de la Vila, pero la policía no nos deja. Nos dirigimos a la iglesia de Can Mariné y hacemos una asamblea a las 12 del mediodía, para valorar cómo va la jornada de huelga general. La policía desde fuera intenta entrar forzando la puerta, pero al final no entran, pero nos están esperando detrás del edificio y al salir de la asamblea cargan brutalmente contra todo el mundo. En la asamblea se había convocado una manifestación para la tarde en la plaza del Reloj. En esta manifestación la represión fue terrible. Al final me encuentro con Fontseca y me comenta que es la acción más unitaria y que hemos conseguido parar toda Santa Coloma.»⁶⁵

La repressió per part de la policia va ser fortíssima: va carregar contra els grups de manifestants que es trobaven al carrer durant tota la jornada i contra els dos intents de manifestacions que va haver-hi, a la

⁶⁵ Pablo Sánchez, membre de CCOO, militant de l'MCC i enllaç sindical de Talleres Adell Riera.

plaça del Rellotge. Com que la manifestació no es va poder fer a causa de les càrregues policials, se'n va convocar una altra a les 20.30 hores a l'avinguda de Santa Coloma, però va passar el mateix. Va haver-hi ferits i detencions. Es van produir dos acomiadaments del taller Makeyllc.

Van aconseguir aturar la ciutat de Santa Coloma, «La ciudad, paralizada»: ⁶⁶ les botigues, les escoles privades —que hi van participar més que les públiques—, i l'únic institut de secundària que hi havia. A l'article de la revista es parla d'una ciutat que no s'havia vist mai. El seguiment de la vaga per part dels treballadors se situa per sobre del 90 %. ⁶⁷ El número 2 del butlletí de CCOO *Santa Coloma OBRERA* va qualificar la vaga del 12 de novembre com a «paso de gigante». Consideraven que aconseguir els resultats de la convocatòria de la vaga, a nivell estatal, sense llibertats ni sindicats legalitzats i en les condicions que hi havia era tot un èxit. A Sant Coloma de Gramenet la vaga va ser un èxit.

El gabinet tècnic de la confederació sindical de la CONC, el novembre de 1976 ⁶⁸ va comptabilitzar els participants a la vaga del 12 de novembre a la ciutat de Barcelona i a la província per sectors i, després, va sumar els totals de la resta de províncies de Catalunya. Segons aquest estudi, a Catalunya hi va haver una participació total de 431.477 treballadors, amb un 30,80 % de la població assalariada.

El govern va intentar fer veure que la vaga havia fracassat, però «(...) la realidad fue más compleja porque si ciertamente los sindicatos, y con ellos

⁶⁶ Revista *Gramma*, núm. 95, desembre de 1976, pàg. 21 i 22.

⁶⁷ *Mundo Diario*, 13 de novembre de 1976, «Calles desiertas».

⁶⁸ Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB, CCOO, FV, 1976.

los partidos antifranquistas, no consiguieron que la huelga tuviera la magnitud pretendida, los participantes han sido evaluados en aproximadamente un millón, una cifra indudablemente muy importante. El hecho de que los paros afectasen sobre todo a la industria y menos a los servicios facilitó la labor minimizadora del gobierno, pero éste era consciente de la importancia de la huelga y de la necesidad de mantener una relación dialéctica con la oposición». ⁶⁹

La vaga del 12 de novembre va ser una mostra de la unitat d'acció. Fins al 1976 només existien CCOO i la USO, i aleshores començaven a veure's altres organitzacions que no havien estat a la lluita sindical antifranquista, com la UGT.

Entenent aquestes circumstàncies, i «donat que la possibilitat de configurar un sindicat unitari es revelava cada cop més remota (...), el setembre de 1976 es van fer públics els documents de la Coordinadora d'Organitzacions Sindicals (COS) per a l'àmbit estatal». ⁷⁰ Per tot això la vaga del 12 de novembre va significar, malgrat tot, una acció unitària davant les polítiques del govern d'Adolfo Suárez i, tot i que no va aconseguir aturar les mesures del govern, «deixen sentir els seus efectes en la negociació dels convenis de desembre». ⁷¹

El 1977 per primera vegada CCOO va obrir un local al carrer Garcia Morato —ara Pompeu Fabra —.

L'any 1977 es va caracteritzar perquè va continuar el tancament d'empreses. La crisi va començar

⁶⁹ José María Marín [et al.], *Historia de España. Historia Contemporánea. Historia política 1939-2000*.

⁷⁰ Pere Gabriel [et al.], *Comissions obreres de Catalunya 1964-1989*, pàg. 88.

⁷¹ Ídem, pàg. 89.

A la plaça del Relotge, la gent s'anava concentrant abans de començar la manifestació i era reprimida / Esteban Carmona (MTB-Fons Grama)

a deixar veure els seus efectes a Santa Coloma de Gramenet. Molts empresaris van aprofitar aquesta conjuntura per traslladar les seves empreses a altres llocs on la mà d'obra era més barata i en àmbits territorials menys conflictius a nivell laboral.

Al número 3 del butlletí *Santa Coloma OBRERA*⁷² hi va sortir un article de les treballadores de l'empresa Jover's, en què la Rosa (USO) explicava la possibilitat de quedar-se al carrer en qualsevol moment, ja que segons l'empresari —el senyor Francisco Domínguez— estava en crisi. Les 72 treballadores van manifestar a l'article que aquesta no és la realitat de l'empresa, i que és una reacció de l'empresari a les vagues de l'any anterior, ja que estava acostumat a no tenir complicacions i una plantilla que no es rebel·lava. Deien que les comandes de feina no fal-

⁷² Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB. Santa Coloma Obrera. S10.

taven i que precisament la seva, la confecció del cuir, estava en alça en aquella època a l'Estat espanyol. Denunciaven que no era una crisi legal, sinó provocada i muntada en contra de les treballadores i que tenia la intenció de traslladar la fàbrica en una altra zona més tranquil·la on no tingués tants problemes amb les treballadores.

Amb motiu dels assassinats d'Atocha el 24 de gener de 1977, diverses centrals van fer una crida a la vaga en senyal de protesta. El seguiment a Barcelona i el seu entorn va ser generalitzat.⁷³ A Santa Coloma les empreses com IRSA i Damm, entre moltes altres, s'havien afegit a la vaga, així com els centres educatius privats i públics i el servei de recollida d'escombraries.

Un grup de militants de CC.OO. quan preparaven el local. Ajupits, Cristóbal és el segon començant per la dreta, Antonio Roldán el quart, Lola Carrión la cinquena i dempeus Maite Garcia i Pablo Sánchez al centre, i Pepi Ruiz a l'esquerra (Arxiu personal de l'autora)

⁷³ *La Vanguardia*, 28 de gener de 1977.

L'empresa RKG de España es dedicava a la fabricació d'accessoris elèctrics per a automòbils i indústries, i només hi treballaven dones. Estava situada a l'avinguda Baró, del sector del metall. Aquesta empresa era una multinacional francesa i es disposava a traslladar la factoria de Santa Coloma a la Jonquera, ja que per la zona on estava situada l'afectava el Pla comarcal. El mes d'abril del 1976 havien informat d'aquest trasllat i les treballadores havien iniciat una demanda perquè no s'arribés a traslladar. Finalment, es va poder modificar la part afectada dins del Pla comarcal, de manera que va quedar fora de l'afectació. El 10 de gener la gerent de l'empresa va comunicar els acomiadaments per escrit a les 23 treballadores que componien la plantilla al·legant motius econòmics, per falta de fons.⁷⁴ Després de les corresponents denúncies, l'empresa va dir que no tenia prou diners per a les indemnitzacions. Les treballadores que anaven cada dia a les portes de l'empresa, en senyal de protesta, un dia es van trobar un senyor que els va dir que «estaba esperando con urgencia para llevarse las máquinas pues tenía en un taller 40 trabajadoras esperando». L'empresa no estava precintada, ja que la Delegació de Treball no ho havia fet, com va ser el cas de Creaciones Ponz al mes d'octubre. Al març, a l'article titulat «O la moda de cerrar»⁷⁵ hi va sortir informació molt completa del cas d'aquesta empresa i com els empresaris, acostumats a tenir treballadors més tranquils en els primers anys de vida de l'empresa, es trobaven que en els últims temps hi havia molta conflictivitat laboral i, per tant, havien optat per tancar i traslladar els tallers a altres llocs. També va relacionar aquest cas amb el de Creaciones Ponz, que encara estava esperant el judici i l'empresari —que en el

⁷⁴ *Tele/eXpres*, 7 i 14 de febrer de 1977.

⁷⁵ Revista *Gramma*, núm. 98, març de 1977, pàg. 19 i 20.

seu moment havia presentat un expedient de crisi i s'havia declarat insolvent, com el de RKG— continuava sense aparèixer. A l'article hi surt la relació de propietats i béns del propietari de Creaciones Ponz, que les treballadores havien comptabilitzat perquè la Justícia els pogués embargar. Entre aquests béns hi figura l'empresa que tenia a Alacant, on s'havia traslladat.

Els 34 treballadors de l'empresa Mecanizaciones Haro, dedicada al muntatge de carretons elevadors i situada al carrer d'Irlanda, des del 20 de febrer estaven al seu lloc de treball sense feina, ja que l'empresa que els proporcionava la matèria primera i comprava la maquinària ja muntada es va negar a fer més comandes. El propietari del taller va dir als treballadors que tancava perquè no podia continuar perdent diners. Els treballadors es van quedar dins l'empresa vigilant que no s'emportessin la maquinària i van posar la corresponent denúncia. El cas és com els anteriors: finalitza a la Magistratura i l'empresari es queda amb el contingut del taller. Tots els treballadors d'aquesta empresa eren homes.

D'altra banda, es van sancionar dues treballadores de Simago per anar al lavabo, amb l'acusació d'abandonar el lloc de treball.⁷⁶ Van sancionar una de les treballadores amb una reducció de sou, i l'altra amb una amonestació verbal i pendent de la reducció del sou. L'ambient laboral era molt conflictiu. Hi havia molt malestar pels registres que l'empresa feia al final de la jornada a les treballadores.

El primer de maig es va celebrar a Santa Coloma. La convocatòria unitària la signaven els «Trabajadores de Santa Coloma», i hi van donar suport diversos partits, les comissions de barri i sindicats i

⁷⁶ Revista *Gramma*, núm. 99, abril de 1977, pàg. 77.

Comissions Obreres. Van convocar manifestacions per als dies 30 d'abril i 1 de maig. L'acte convocat al poliesportiu no es va poder celebrar perquè l'alcalde no els va donar el permís. Es va fer una manifestació, dispersada per la policia nacional, i a partir d'aquí durant tot el matí s'anaven concentrant i la policia els anava dissolent.⁷⁷

La vaga, que va ser massiva, es va mantenir fins al final, malgrat la manca d'obres a la ciutat i els pocs treballadors que treballaven a cada obra. Els vaguistes recollien diners per les botigues i els mercats de la ciutat i els repartien entre els que més els necessitaven, tot i que aquesta ajuda no la van fer en metàl·lic, sinó en bons per a comestibles. Els diners que sobraven els guardaven per a alguna vaga que s'es-tigués fent o es lliuraven al Comitè de Solidaritat Local. Al final, les assemblees van ser tenses i es van sentir poc protegits des de Barcelona. Les tensions internes entre les diferents centrals sindicals van plantejar problemes des del principi de la vaga. A l'assemblea de Santa Coloma es va viure amb molt desànim: «(...) ahora que hay alguna libertad, desde nuestras propias filas se nos introduce la desunión y la desmoralización, y se nos quiere imponer los mismos métodos que hemos combatido durante estos años de represión (...)». Quan l'assemblea de delegats va veure clar que ja no podien continuar amb la vaga, a causa de la situació de desmembrament en què es trobaven i les contradiccions internes, entre d'altres, Santa Coloma, juntament amb totes les zones que encara faltaven per reincorporar-se, van començar a treballar.

El conflicte de l'empresa Eurostil, situada a l'avinguda de Santa Coloma, va ser el més important de l'any 1977 pel nombre d'acomiadats. Va tenir

⁷⁷ Revista *Gramma*, núm. 100, maig de 1977, pàg. 8.

una repercussió pública molt important. El juny del 1977 l'empresa va presentar un expedient de regulació de la plantilla, en què plantejava que la meitat de les treballadores treballassin sis mesos i l'altra meitat els altres sis mesos, alternant amb el carnet de l'atur. Aquest era el plantejament inicial de l'empresa. Les treballadores d'Eurostil, però, van veure que la intenció de l'empresa era tancar. Eurostil va tenir representació a les eleccions sindicals del Sindicat Vertical, i la majoria d'enllaços eren de CCOO.

Les treballadores, en assemblea, van decidir no acceptar el que proposava la direcció de l'empresa, que no pagava la nòmina setmanal i els representants de la qual desapareixien. Les treballadores van segrestar l'únic encarregat que quedava fins que va arribar la policia i van ser acusades de segrest. Després, van decidir per unanimitat tancar-se a la fàbrica. Es va organitzar una comissió àmplia, que incloïa el jurat d'empresa i altres treballadores. En diferents comissions les treballadores van assumir diferents responsabilitats; Fidela Gutiérrez, per exemple, es va encarregar de la publicitat del conflicte.

«Dentro de la empresa solo había CCOO, y de organizaciones políticas había LCR y MCC. Empiezan a llegar gente de otros sindicatos desde fuera, la CSUT, la CNT y UGT, y como partidos el PTE, toda ayuda era aceptada (...). Hicimos protestas, manifestaciones, secuestrar un autobús, tomar el Ayuntamiento, ir a la SEAT muchas veces a pedir, mucha actividad de calle, cortes de tráfico. En aquellos primeros momentos, en 15 días se difundió todo, nos llevaron a la comisaría cuando secuestramos el autobús. ...Nada teníamos, a ver que podíamos conseguir. Durmiendo dentro, la gente nos llevaba comida, pero no era plan de seguir de aquella manera. Es cuando decidimos

Manifestació en solidaritat amb les treballadores d'Eurostil / Fernando Montenegro (MTB-Fons Grama)

organizarnos y ponernos a gestionar la empresa y a trabajar».⁷⁸

El primer objectiu que es van proposar era difondre el conflicte, i el van complir. Al cap d'una setmana, ja tenien hora per entrevistar-se amb Josep Benet.⁷⁹ Van presentar un escrit al governador civil de Barcelona sobre la situació en què es trobaven, que es va comprometre a intentar reunir totes dues parts.⁸⁰ Es van publicar tot un seguit d'articles sobre la lluita de les treballadores i, fins i tot, es va celebrar un festival en solidaritat amb el camp de futbol de la Gramenet, que aleshores estava situat al barri del

⁷⁸ Fidela Gutiérrez Camacho, treballadora d'Eurostil.

⁷⁹ *El Correo Catalán*, 26 de juny de 1977.

⁸⁰ *El Correo Catalán*, 9 de juliol de 1977.

Fondo, on van actuar Lluís Llach i Marina Rosell.⁸¹
Van editar molts fulls volants.⁸²

Van crear un sistema d'autogestió de l'empresa. Confeccionaven i, després, posaven la producció a la venda al públic. Aquest sistema va durar sis mesos perquè, entre altres motius, es va acabar la matèria primera. El novembre van aconseguir l'atur i van ser indemnitzades pel Fons de Garantia Salarial.

Es va celebrar un míting de CCOO al pavelló poliesportiu nou de Santa Coloma, en què van participar Cipriano Garcia i López Bulla i va ser present Marcelino Camacho, que en aquells moments ja era parlamentari. El poliesportiu es va omplir de gent de tota la comarca. Les treballadores d'Eurostil hi van intervenir per difondre el seu conflicte.⁸³

Els treballadors de l'empresa concessionària encarregada de recollir les escombraries van iniciar gestions per iniciar una vaga el 15 de setembre de 1977. Van prendre aquesta decisió davant els endarreriments de la direcció de l'empresa a l'hora d'abonar els sous que s'havien fixat en els laudes que el Ministeri de Treball havia dictat per donar solució al conflicte que havien tingut anteriorment.⁸⁴ Abans d'obtenir el permís per començar la vaga, van començar una campanya de sensibilització per evitar problemes amb la població.

Al setembre es va convocar una vaga de benzine-res. A Santa Coloma els treballadors dels sectors la van seguir i hi va haver incidents. En protesta per

⁸¹ Revista *Gramma*, núm.103-105 i 107, juliol, setembre, octubre i desembre de 1977.

⁸² Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB, FV 1977/7.

⁸³ *Hoja del Lunes*, 12 de setembre de 1977.

⁸⁴ *Mundo Diario*, 9 de setembre de 1977; *Hoja del Lunes*, 12 de setembre de 1977.

**encerrados por un
puesto de trabajo
desde el día 17**

TRABAJADORES
DE EUROSTIL**

**TRABAJADORES
DE
EUROSTIL
EN CONTRA
DEL CIERRE DE EMPRESAS.**

**Los trabajadores de Eurostil:
PEDIMOS UN PUES-
TO DE TRABAJO, Y
DECIMOS NO AL
EXPEDIENTE FALSO.**

**REGULACION DE PLANTILLA:
El arma de los
empresarios.
TRABAJADORES EUROSTIL**

Adhesius de la lluita
d'Eurostil (Arxiu
personal de Diego
Arroyo Bote)

**TRABAJADORES DE EUROSTIL
POR UN
SALARIO DIGNO
PUESTO DE TRABAJO
CONTRA EL
DESPIDO LIBRE**

aquests incidents, es va convocar una manifestació el 8 de setembre del 1978 a la plaça de la Vila, en la qual la policia no va intervenir i va deixar que diferents centenars de manifestants que donaven suport a la vaga continuessin circulant. Demanaven que possessin en llibertat els detinguts i que la policia abandonés les benzineres, encarregada de posar la benzina durant la vaga.⁸⁵

L'any 1978 l'empresa Vilaseca⁸⁶ era una de les empreses més antigues de la ciutat, del sector químic i dedicada als colorants per a l'alimentació. Va començar a tenir problemes d'olors, sorolls i fums amb

⁸⁵ *Tele/eXpres* i *La Vanguardia*, dissabte 9 de setembre de 1978.

⁸⁶ Revista *Gramma*, núm. 108, gener de 1978, pàg. 7.

els veïns. És un exemple del que va començar a passar a la ciutat: empreses que havien quedat envoltades per blocs de pisos i que havien de controlar molt més les condicions en què es trobaven les seves instal·lacions. En molts casos, en lloc d'adaptar-se, aprofitaven per tancar l'empresa, com en el cas de l'empresa Vilaseca, ja que tenia una altra empresa a Móra d'Ebre. Havia estat una empresa amb molts treballadors, però havia anat reduint el personal fins a tenir-ne 40 i d'edats molt avançades. El conflicte era que els veïns volien el solar que tenia l'empresa per fer-hi un parc. Aquest canvi implicava una tercera part, l'Ajuntament. Si tenim present com es va construir la ciutat, amb falta d'espais públics, el problema ja estava plantejat. Quin seria el futur de les petites i mitjanes empreses de Santa Coloma? D'una banda, hi havia la crisi, i de l'altra, el futur de

La Policia Nacional
fent el servei de
benzina durant la vaga
/ Pedro Madueño
(MTB-Fons Grama)

les empreses a la ciutat. Quines polítiques aplicari- en els nous ajuntaments al teixit industrial que la crisi deixés viu?

Un exemple del cas anterior és l'empresa Ondina, la Colomense, els 46 treballadors de la qual havien anat duent a terme diferents accions per preservar el seu lloc de treball després de la denúncia d'un veí pels perjudicis que l'empresa causava als pisos del voltant. Els veïns es van reunir amb l'alcalde per intentar desdir-lo de comprometre's a intentar salvar els llocs de treball. La notícia coincidia amb un comunicat per part de l'empresa on manifestava que tenia intenció de traslladar-se, des de feia temps, a uns terrenys a la zona de Montigalà, on de moment no la deixaven construir.⁸⁷

L'empresa Damm, per la seva banda, contractava temporers per un període màxim de nou mesos, els acomiadava i els tornava a contractar l'any següent. Aquesta era la pràctica de l'empresa, amb la qual els treballadors sempre estaven insegurs. Les coses, però, començaven a canviar,⁸⁸ ja que va decidir no tornar a contractar més d'un centenar de temporers. La feina d'aquests temporers l'havia absorbit la plantilla de l'empresa que subministrava la malta a la Damm, que es deia La Moravia. Els sindicats havien denunciat el tema, perquè segons la llei, per antiguitat, els temporers tenien dret a ocupar les places laborals fixes. L'empresa La Moravia havia redactat un expedient de crisi, i els treballadors en plantilla que van passar a la Damm van ser 60. La Moravia va obrir una altra factoria a Bell-lloc d'Urgell, a la província de Lleida. Els temporers que es van quedar sense feina van ser 107. Amb això el que es veu és la facilitat amb què es podien presentar

⁸⁷ Revista *Gramma*, núm. 108, gener de 1978, pàg. 8.

⁸⁸ Revista *Gramma*, núm. 110 i 111, març i abril de 1978, pàg. 21 i 35.

expedients de crisi falsos o com a mínim dubtosos en què els únics perjudicats, com sempre, eren els treballadors.

Per la seva banda, les treballadores de Simago van liderar la campanya del sector del comerç de Santa Coloma de CCOO per tancar els comerços els dissabtes a la tarda. Van analitzar la mitjana i petita empresa d'aquest sector, amb un cens de 4.500 botigues i 10.000 treballadors. Es va qualificar de crítica la situació dels treballadors dels mercats; per la seva situació laboral, no els permetien tenir representants sindicals i, per tant, se'ls va negar la possibilitat de fer eleccions sindicals.⁸⁹

«Una lucha importante fue la de los horarios, también se pedía que el comercio cerrara los sábados a la tarde, una campaña dirigida por el sindicato del comercio de Santa Coloma, aunque la lideramos las de Simago junto con el Sindicato de CCOO, pero no se consiguió nada.»⁹⁰

L'any 1978 es van dur a terme les primeres eleccions sindicals democràtiques de delegats d'empresa. La polèmica més important que es va originar entre la UGT i CCOO és si les llistes serien obertes o tancades. La UGT es decantava per les llistes tancades, argumentant que d'aquesta manera s'aclariria l'espectre sindical; mentre que CCOO volia llistes obertes perquè els treballadors poguessin escollir entre diferents candidatures, fet que donaria una composició més representativa dels comitès d'empresa i es farien les primeres passes per a la unitat sindical. El govern va tancar la discussió a favor de les llistes tancades per a les empreses amb més de

⁸⁹ Revista *Gramma*, núm. 114, juliol de 1978.

⁹⁰ Manuela Monterroso, de CCOO i treballadora i enllaç sindical de Simago.

250 treballadors i de les llistes obertes per a les de menys de 250 treballadors.⁹¹

Els resultats de les eleccions sindicals a Santa Coloma de Gramenet van donar la victòria a Comissions Obreres en un 85 % dels delegats elegibles. Un informe⁹² del gabinet tècnic del Govern Civil sobre els resultats de les eleccions sindicals del 1978 manté que «(...) el cambio más sustancial viene dado por la alteración entre los dos partidos mayoritarios: así CCOO se alza ganadora seguida a gran distancia de UGT (...)». Com es pot comprovar, consideren sinònims els partits i els sindicats.

Comissions Obreres va rebre suport a les eleccions del 1978 com a resultat dels anys de lluita a la ciutat. Va aconseguir canviar la dinàmica que hi havia als tallers i a les fàbriques, que va evolucionar del conflicte individual al conflicte col·lectiu. Les vagues del metall, del tèxtil i dels diferents sectors van ser un èxit a la ciutat, i Santa Coloma va ser una de les ciutats on la vaga del 12 de novembre de 1976 va tenir més èxit. Els resultats de les eleccions sindicals del 1978 no van ser una casualitat; eren fruit de molta feina feta, ja que durant tots aquests anys CCOO va ser el motor que va impulsar aquest procés de lluita. També hi va haver la USO a l'empresa Jover's per l'enllaç de la Rosa, i la CNT a l'empresa Lowry's per l'enllaç de José Luís Cuadrado. Alguns dels testimonis comenten que després van sortir persones que hi treballaven, però que no s'havien pronunciat, de l'UGT.

⁹¹ Revista *Gramma*, núm. 109 i 111, febrer i abril de 1978, pàg. 17-18 i 14.

⁹² Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona, caixa 418, CG 292 anys, 1977-1979. L'informe data de 30 d'abril de 1978.

Conclusions

Les dones van tenir un paper molt important a les lluites sindicals durant aquests anys a causa de la important presència d'empreses de mà d'obra femenina a la ciutat. És molt necessari, doncs, analitzar com va afectar l'atur en les dones des d'un punt de vista subjectiu i no només econòmic; el tancament progressiu d'empreses va provocar que la majoria de dones passessin a l'economia submergida. Van perdre, doncs, els marcs reivindicatius que havien guanyat i els processos que havien iniciat es van trencar. Quedar-se fora dels àmbits de sociabilitat, la possibilitat d'haver iniciat un procés de creixement personal i sindical i perdre moltes oportunitats, el significat de treballar amagades i el que sentien pel fet de no formar part dels aturats ni de la població activa va significar un trauma. Després de tenir unes condicions mínimes als tallers i a les fàbriques i haver lluitat per millorar-les, es van trobar de cop en una situació en què havien de treballar sense cap tipus de drets ni condicions; ho van perdre tot. Aquesta anàlisi de la pèrdua del lloc de treball de la dona és molt important. Un dels problemes és que està interioritzat que a les dones no els ha de passar res per tornar «al seu lloc», a la llar. La producció, però, va continuar a través de l'economia submergida, majoritàriament protagonitzada per dones a les cases i els tallers il·legals.

La crisi econòmica va ser un factor molt important. A Santa Coloma, des de finals del 1976 va afectar el futur del teixit industrial. El tancament d'empreses va començar el 1976 i al llarg del 1977 va ser una realitat. «Durant la segona meitat del 1977, la crisi econòmica s'havia agreujat espectacularment: la inflació se situ-

ava entre el 22 i el 26% (...).⁹³ Molts empresaris de la ciutat, després d'anys de conflictivitat laboral, van aprofitar per traslladar les factories a zones més tranquil·les i on la mà d'obra era més barata.

Santa Coloma de Gramenet va evolucionar de poble a ciutat amb el procés de la immigració. Es va crear, doncs, una ciutat homogènia d'emigrants i obrers. Aquest procés va suposar una aproximació a les organitzacions clandestines i a les mobilitzacions que es van desenvolupar durant la Transició.

És en el mateix procés de creació de ciutat dut a terme per les immobiliàries, sense cap tipus de control i amb el suport de l'Ajuntament franquista, que Santa Coloma es converteix en la protagonista de les seves lluites i mobilitzacions per aconseguir unes condicions dignes per viure.

Aquest procés a poc a poc va anar creant en la gent una consciència de classe i una implicació social i política, que es va acabar consolidant amb la creació d'un teixit social d'oposició democràtica organitzada.

Durant les lluites del franquisme tardà i la Transició, Santa Coloma es va configurar com una societat civil que, a través dels moviments, les organitzacions polítiques i culturals, les revistes i de gent diversa, va desenvolupar una cultura alternativa a l'oficial que va impossibilitar la continuïtat del règim, «va ser diversa i heterogènia, tant en la seva formació com en l'imaginari col·lectiu».⁹⁴

La conflictivitat laboral a la ciutat de Santa Coloma va evolucionar des dels conflictes individuals als tallers i a les fàbriques a principis de la dècada del

⁹³ Pere Gabriel [et al.], *Comissions obreres de Catalunya 1964–1989*.

⁹⁴ Xavier Domènech Sampere, *Quan el carrer va deixar de ser seu. Moviment obrer, societat civil i canvi polític*.

1970 cap als conflictes col·lectius, quan els militants de CCOO van començar a treballar i a apropiarse a aquests tallers. CCOO es va convertir, doncs, en la protagonista del moviment obrer de Santa Coloma. Va guanyar les eleccions sindicals del 1975 sota la dictadura franquista, i les del 1978 ja en democràcia, i va aconseguir dur a terme tasques diferents i específiques per introduir-se en els tallers, les fàbriques petites i mitjanes, i arribar al màxim de persones possible. De manera que el 1975, el 1976 i el 1978 es va convertir en la protagonista de les lluites laborals a la ciutat. La força política majoritària dins de CCOO a Santa Coloma va ser el Moviment Comunista de Catalunya.

El sector més majoritari a la ciutat era el de la confecció —seguit del metall i la construcció— que, a més, va ser molt lluitador. Les dones van tenir un paper molt protagonista tant a les lluites laborals generals i a les seves empreses o sectors com en el mateix sindicat. El 1976 van crear la Secretaria de la Dona al sindicat de CCOO; una de les primeres a crear-se a Catalunya. El moviment feminista va ser molt important.

També va ser molt rellevant la coordinació del moviment sindical amb el moviment veïnal, i es pot relacionar amb la pel·lícula *La Sal de la Tierra*, ja que és així com es vivia.

Molts ciutadans de Santa Coloma treballaven fora de la ciutat, fent sindicalisme a les seves empreses i implicats a la lluita veïnal quan tornaven a casa. A l'empresa SEAT, el 1975 i el 1977 hi treballaven 490 i 570 ciutadans de Santa Coloma, respectivament.

Al municipi, la lluita sindical va ser ignorada durant molts anys, pel fet que la majoria dels conflictes laborals ocorrien en empreses on treballaven dones.

Bibliografia

Balfour, Sebastian. *La dictadura, los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el área metropolitana de Barcelona (1939-1988)*. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1994.

Berruezo, José. *Por el sendero de mis recuerdos (1920-1939)*. Santa Coloma de Gramenet: Grupo de Estudios Histórico-Sociales, 1987.

Borderías, Cristina; Tébar, Javier. *Dones, Treball i Sindicalisme a Catalunya 1939-1978. Perfils biogràfics del projecte "Fonts orals i militància sindical"*. Barcelona: Fundació Cipriano Garcia, Arxiu Històric de la CONC, 1999.

—*Dones, Treball i Sindicalisme a Catalunya 1939-1978 (II). Perfils biogràfics del projecte "Fonts orals i militància sindical"*. Barcelona: Fundació Cipriano Garcia, Arxiu Històric de la CONC, 1999.

Borderías, Cristina; Borrell, Mónica; Izarz, Jordi; Villar, Conchi. «Los eslabones perdidos del sindicalismo democrático». A: *Historia Contemporánea*, núm. 26, 2003.

Capsir i Maiz, Josep. *Can Sala: l'origen industrial del Bon Pastor*. Barcelona: 2011.

Carrión Cazorla, Lola. *La conflictividad laboral a Santa Coloma de Gramenet 1968-1978 [treball DEA]*. Barcelona: Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, 2008.

—«L'any 1945 Santa Coloma es va vendre el seu futur a Barcelona». A: *El Mirall.net*, núm. 117, febrer de 2015.

Clavell, Magda; Garcia, Paqui. *Imatges del Poble 1870-1943. Santa Coloma de Gramenet*. Santa Coloma de Gramenet: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, 1994.

Corral, Josep Maria. *Quan les cases barates eren a Santa Coloma de Gramenet*. Barcelona: Llop Roig, 2024.

Domènech, Xavier. *Quan el carrer va deixar de ser seu. Moviment obrer, moviment civil i polític. Sabadell (1966-1976)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

Gabriel, Pere; Molinero, Carme; Ramos, Gemma; Serrallonga, Joan; Ysàs, Pere. *Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989 (Una aproximació a la història del moviment obrer)*. Barcelona: Editorial Empúries, 1989.

Sagués, Ramon (dir.) *El llibre de Jaume Galobardes. (1776-1863). Crònica del seu temps*. Santa Coloma de Gramenet: Edicions del Museu Torre Balldovina, Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, 1992.

Gallardo, Juanjo. *Tortura y Transición democrática. "El caso Téllez"*. Barcelona: Editorial Carena, 1996.

Garcia Heredero, Rafael. «El desenvolupament industrial a Santa Coloma. Una aproximació». A: *Revista Puig Castellar*, núm. 1.

Grup d'Història José Berruezo. *Una ciutat dormitori sota el franquisme. Santa Coloma de Gramenet 1939-1975*. Barcelona: Editorial Carena, 2006.

López Rodenas, Marcelo. *Historia Social de la Santa Coloma Moderna, 1954-1979*. Santa Coloma de Gramenet: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, 1982.

Marín, José Maria; Molinero, Carme; Ysàs, Pere. *Historia de España. Historia Contemporánea. Historia política 1939-2000*. Madrid: Ediciones Istmo, 2001.

Molinero, Carme; Ysàs, Pere. *Productores disciplinados i minorias subversivas. Clase obrera y conflictivi-*

dad laboral en la España franquista. Madrid: Siglo XXI Editores, 1978.

Olivé Pérez, M. José. *La Génesis del Conflicto urbano en Santa Coloma de Gramenet* [tesi de llicenciatura] Director: Horacio Capel. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Geografia, 1973.

Oyón, José Luis; Romero, Juanjo (ed.). *Clase antes que Nación.* Barcelona: El Viejo Topo, 2017.

Sartorius, Nicolás; Sabio, Alberto. *El final de la dictadura. La conquista de la democracia en España. Noviembre de 1975 junio de 1977.* Madrid: Ediciones Martínez Roca, 2007.

Sayrach, Jaume. *L'esperança d'una església pobra i evangèlica. Santa Coloma de Gramenet, 1965-1980.* Santa Coloma de Gramenet: Edicions Fòrum-Grama, 2008.

Soto, Álvaro. *Transición y cambio en España 1975-1996.* Madrid: Alianza Editorial, 2005.

Tébar Hurtado, Javier. *El Movimiento Obrero en la Gran Ciudad. De la movilización sociopolítica a la crisis económica.* Barcelona: El Viejo Topo, 2011.

Varo, Nadia. «La conflictivitat laboral femenina durant el franquisme a la província de Barcelona». A: *Afers. Fulls de recerca i Pensament*, 2006.

«Mujeres en huelga. La Barcelona metropolitana durante el franquismo». A: Babiano (ed.). *Del hogar a la huelga. Trabajo, genero y movimiento obrero durante el franquismo.* Madrid: Los Libros de la Catarata, 2007.

Vilaseca, J. *Història de Santa Coloma de Gramenet durant el segle XIX.* Santa Coloma de Gramenet: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet. 1980.

Ysàs, Pere. *Disidencia y subversión. La lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*. Barcelona: Editorial Crítica, 2004.

Entrevistats i protagonistes

Alfonso Moya Cachinero, de CCOO i del PTE i treballador de la construcció a la Tèrmica

Alicia Ruzafa, de CCOO i treballadora de Casadesport

Antonia Romero Hans, de CCOO i enllaç sindical de Pielos Oslo

Antonio Roldán Cayuela, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical de Pulidos Pérez

Antonio Jiménez, de CCOO i del PSUC i president de la Comissió d'Aturats

Aurora Gómez Cano, de la Unió Local de CCOO de Barcelona i del PSUC

Carmen González, de CCOO i enllaç sindical de Simago

Cristóbal Garcia Gil, de CCOO i de l'MCC, i enllaç sindical de Talleres Adell Riera i president de la UTT

Emiliana Salinas Navarro, de Plataformes Anticapitalistes, de l'OIC i treballadora de Casadesport

Esther Gonzalo, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical d'Eurostil

Fe Bogaz, de CCOO i de l'MCC, i treballadora de Creaciones Ponz i enllaç de Lowry's

Fermín Chueco Artero, de CCOO i de l'MCC, enllaç sindical de Tornillería Gil

Fidela Gutiérrez Camacho, de CCOO i treballadora d'Eurostil

Jaume-P. Sayrach, capellà i regidor a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet

Jaume Fontseca, de CCOO i del PSUC i enllaç sindical del sector de l'ensenyament i vicepresident de l'UTT

Joan Moran Sabater, de CCOO, treballador de l'empresa SAEC S.A. i capellà

José Moreno Rider, de CCOO i del PSUC

Josep Lluís López Bulla, secretari general de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya

Juan de la Torre (Guzmán), de CCOO i de Bandera Roja i treballador de l'empresa IRSA

Juan García Rodríguez, de CCOO i de l'MCC

Lola Carrión, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical de Creaciones Ponz, responsable del ram de la pell i responsable de la Secretaria de la Dona de CCOO

Loli Pérez, enllaç sindical de l'empresa Jover's

Lluís Hernández Alcácer, del PSUC i alcalde de la ciutat de Santa Coloma de Gramenet

Mª Ángeles Pérez Sánchez, de CCOO i del PSUC i enllaç sindical de Jover's

Mª Josefa Jiménez Redondo, de CCOO i de Bandera Roja i enllaç sindical de Casademont

Maite Garcia Sánchez, de CCOO i treballadora del Sindicat vertical

Manuel Ortiz, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical de la DAMM

Manuel Pérez Ezquerro, de CCOO i del PSUC

Manuela Monterroso, de CCOO i enllaç sindical de Simago

Maria Espigares Espínola, de CCOO i de Bandera Roja i enllaç sindical d'IRSA

Maria Jesús Pinto, de CCOO i de l'MCC i fundadora de la Secretaria de la Dona de CCOO de Barcelona

María Molina Enríquez, de CCOO i enllaç sindical de Simago

Marina Pineda, de CCOO i enllaç sindical de Confecciones Tello

Núria Casals Pérez, de CCOO i de l'MCC i membre de la direcció de la CONC

Pablo Sánchez Morales, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical de Talleres Adell Riera

Paqui Higuera, treballadora de l'empresa Eurostil

Pepi Ruiz Guerrero, de CCOO i de l'MCC i enllaç sindical de Creaciones Ponz

Rosa García, de l'USO i enllaç sindical de Jover's

Rafael Parra Chica, de CCOO i del PSUC i treballador de la construcció

Vicente Pérez Llázer, treballador del Sindicat Vertical

Publicacions consultades

Gramma, revista de publicació local de Santa Coloma de Gramenet, 1969-1978

Gramanet, revista publicada per l'Ajuntament franquista, 1969-1975

Iglesia de Santa Coloma, butlletí setmanal publicat per les parròquies de Santa Coloma de Gramenet del desembre del 1972 al febrer del 1979

Hoja del Lunes

Mundo Diario

Diario de Barcelona

La Vanguardia

Tele/eXpres

Vindicación Feminista

El Correo Catalán

El Noticiero Universal

Arxius consultats

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet (AMSCG)

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB)

Arxiu Històric de Santa Coloma de Gramenet (AHSCG)

Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB)

Biblioteca Central de Santa Coloma de Gramenet

Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI)
de la Universitat de Barcelona

Dipòsit de l'Arxiu a Cervera (CAD)

Centre Documental i de la Comunicació (CE-
DOC), Universitat Autònoma de Barcelona

Fundació Cipriano Garcia - Arxiu Històric de la
CONC (AHCONC)

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB),
Casa de l'Ardiaca

Institut d'Estadística de Catalunya

Instituto Nacional d'Estadística

SEAT, Direcció de Coordinació i Planificació

Relació de sigles

BR Bandera Roja

CNS Central Nacional Sindicalista

CNT Confederació Nacional del Treball

CONC Comissió Obrera Nacional de Catalunya

CCOO Comissions Obreres

COS Coordinadora d'Organitzacions Sindicals

CSUT Confederación de Sindicatos Unitarios de
Trabajadores

FET y de las JONS Falange Española Tradicio-
nalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional
Sindicalista

LCR Liga Comunista Revolucionaria

MCC	Moviment Comunista de Catalunya
OIC	Organización de Izquierda Comunista
OSE	Organización Sindical Española
PSC	Partit dels Socialistes de Catalunya
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
PTE	Partido del Trabajo de España
UGT	Unió General de Treballadors
USO	Unión Sindical Obrera
UTT	Unió de Tècnics i Treballadors de la CNS

QSCG02

Aquest quadern analitza el moviment obrer i la transformació socioeconòmica de Santa Coloma de Gramenet durant el tardofranquisme i la Transició democràtica, destacant el paper de les petites i mitjanes empreses en la configuració d'un teixit reivindicatiu obrer i veïnal. Aborda el moviment obrer i l'emergència d'un nou sindicalisme en un context d'intensa agitació social durant l'última dècada del franquisme i la Transició.